

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma

Välitulokset 2018–2022

Sisältö

1. Johdanto: Miksi kuntien ilmastotyötä tehdään?

- 1.1 Ympäristöministeriön Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma
- 1.2 Ohjelman tavoittamat kohderyhmät ja alueellinen kattavuus

2. Ohjelman rahoittamien hankkeiden tulokset

- 2.1 Kansalliset ilmastotyökalut ja -toimintamallit
- 2.2 Alueelliset yhteistyöhankkeet
- 2.3 Kuntien ilmasto- ja talousjohtaminen
- 2.4 Kunnan ja yritysten ilmastoyhteistyö
- 2.5 Kestävät elämäntavat ja kuntalaisten osallisuus
- 2.6 Energiatehokkuus ja resurssiviisaus
- 2.7 Liikenteen vähähiilisyys
- 2.8 Kuntien ilmastokokeilut

3. Vaikutukset ja vaikuttavuus

- 3.1 Tulosten jatkuvuus, pysyvyys ja skaalautuminen
- 3.2 Hankkeiden toteuttajien palaute ohjelman tarjoamasta tuesta
- 3.3 Tulosten vaikuttavuus ja kytkeä Hiilineutraali Suomi 2035 -kokonaisuuteen

4. Yhteenveto

5. Lähteet

Johdanto

1. Miksi kuntien ilmastotyötä tehdään?

Kunnat ovat avainasemassa, kun Suomi pyrkii hiilineutraaliksi vuoteen 2035 mennessä. **Kunnat toimivat paikallisen ja alueellisen ilmastotyön alustoina ja mahdollistajina, vauhdittajina ja katalysaattoreina. Kunnat vastaavat alueillaan kaavoituksesta, liikennesuunnittelusta, elinkeinopolitiikasta, omistajaohjauksesta, monien rakennusten lämmitystapavalinnoista ja julkisista hankinnoista.**

Karkean nyrkkisäännön mukaan kuntakonsernin osuus on noin 10 prosenttia alueensa kasvihuonekaasupäästöistä. Loput 90 % päästöistä aiheutuvat muista tahoista ja toimijoista. Kuntakohtainen vaihtelu 10/90 prosentin -säännössä on kuitenkin hyvin suurta. Erityisesti suurimmissa kaupungeissa, joissa kaukolämmön ja julkisen liikenteen osuudet ovat absoluuttisesti ja suhteellisesti suuria, kuntakonsernin suorat vaikuttamismahdollisuudet päästöihin voivat olla huomattavasti keskimääräistä suuremmat. Eräissä suurimmissa kunnissa kuntakonserni voi suoraan vaikuttaa jopa yli 50 prosenttiin kunnan alueella syntyvistä kasvihuonekaasupäästöistä, kun taas pienemmissä kunnissa suora vaikutus potentiaalisiiin päästövähennyksiin voi olla selvästi alle 10 prosenttia.

Kunnille on siten tärkeää sekä vähentää omia päästöjään (kunnan **hiilijalanjälki**) että vauhdittaa alueensa muiden tahojen, toimijoiden ja sektoreiden – erityisesti yritysten ja asukkaiden – päästövähennyksiä (kunnan **hiilikädenjälki**) monin tavoin ja erilaisilla ohjauskeinoilla, kuten velvoitteilla, taloudellisilla keinoilla, viestinnällä ja palvelumuotoilulla.

Uudistetun **ilmastolain** (423/2022) mukaan kaikkien Manner-Suomen kuntien pitää laatia ja hyväksyä **ilmastosuunnitelma** viimeistään vuonna 2025 alkavalla valtuustokaudella. Suunnitelman on sisällettävä muun muassa tavoite ja toimet kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi. Monet kunnat ovat kuitenkin jo ennen tätä veloitetta vapaaehtoisesti asettaneet itselleen kunnianhimoisia päästövähennystavoitteita. Yli 60 prosenttia suomalaisista asuu kunnissa, jotka tavoittelevat hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä, viisi vuotta ennen Suomen kansallista tavoitetta hiilineutraaliudesta vuonna 2035. Kuntien sitoutuminen ilmastotyöhön näkyy myös siinä, että entistä useammat kunnat ovat liittyneet **vapaaehtoisiin ilmastoverkostoihin**, erityisesti HINKU-kuntiin. Suurin osa suomalaisista asuukin aktiivista ilmastotyötä tekevissä kunnissa.

Vaikka Suomessa on monia **ilmastotyön edelläkävijäkuntia**, on myös paljon kuntia, jotka eivät ole lähteneet ilmastoasioissa vielä liikkeelle. Kunnat ovat hyvin erilaisissa tilanteissa, kun ne alkavat vähentää omia päästöjään ja vauhdittaa muiden tahojen päästövähennystoimia. Monissa kunnissa on merkittävää maataloutta, läpikulkuliikennettä tai isoja teollisuuslaitoksia, joiden päästöihin kunnalla ei ole juuri vaikuttamismahdollisuuksia. Myös yksityisen rakennuskannan energiatehokkuuden ja vähähiilisten energiaratkaisujen edistäminen on iso haaste kunnalle.

Isoimmat kaupungit löytävät usein helpommin resursseja kustannustehokkaimpiin ja vaikuttavimpiin ilmastotekoihin. Kunnan pieni kokokaan ei ole aktiivisen ilmastotyön este, kun tahtoa riittää.

1.1 Ympäristöministeriön Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma 1/2

Ympäristöministeriön **Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma** vauhdittaa kuntien ja alueiden ilmastotyötä. Ohjelma rahoittaa kuntien ja alueiden omia ilmastohankkeita sekä niiden ilmastotyötä tukevia kansallisen tason ratkaisuja. Ohjelman määräraha vuosille 2018–2024 on yhteensä yhdeksän miljoonaa euroa. **Ohjelma on rahoittanut vuoden 2022 loppuun mennessä yhteensä 141 kuntien ilmastotyötä vahvistavaa hanketta.** Hankkeiden laskennassa on huomioitu vuoden 2022 loppuun mennessä päättyneet ja käynnissä olevat hankkeet, mutta ei vielä 2023 vuonna alkavia. Laskennassa on useammasta osahankkeesta koostuneet hankekokonaisuudet huomioitu vain yhtenä hankkeena. Esimerkiksi KILTOVA (Kaupunkien ilmastotoimenpiteiden vaikutusarviointityökalu) on koostunut useammasta osahankkeesta, mutta selkeyden vuoksi laskennassa se nähdään yhtenä hankkeena.

Tämä kooste esittelee ohjelman välituloksia ajalta 2018–2022. Koosteen on koonnut valtion kestävän kehityksen yhtiö Motiva Oy hankkeiden raportteja ja hankkeilta kerättyä tietoa apuna käyttäen. Koosteessa huomioidaan ohjelman tähän mennessä päättyneet ja loppuraportointinsa tehneet hankkeet. Kaikkien hankkeiden tulokset koostetaan vielä vuoden 2024 aikana.

Ohjelman keskeisiä tavoitteita:

- Kuntien ja alueiden ilmastotyön edistäminen ja vauhdittaminen
- Paikallisten ja alueellisten ilmastoratkaisujen rahoitus
- Kansallisten ilmastotyökalujen ja -toimintamallien rahoittaminen ja levittäminen paikallis- ja aluetasolle
- Valtion ja kuntien välisen tiedonkulun ja yhteistyön parantaminen ja voimistaminen ilmastotyön saralla

1.1 Ympäristöministeriön Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma 2/2

Rahoitettujen hankkeiden, toimintamallien, työkalujen ja koulutusten **teemoina** ovat olleet erityisesti **kunnan ilmastojohtaminen, yritysysteistyö ja kuntalaisten ilmastotyön vauhdittaminen**. Ohjelman ytimeen kuuluu **kumppanuus** ja **vuorovaikutteinen yhteistyö** eri sidosryhmien kanssa kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Tavoitteena on madaltaa kynnystä, jotta mahdollisimman moni uusi kunta tulisi mukaan tavoitteelliseen ilmastotyöhön ja löytäisi myös muita **kansallisia ja kansainvälisiä rahoituslähteitä** vaikuttavimpien ja kustannustehokkaimpien ilmastotoimiensa edistämiseen. Ohjelma rahoittaa myös alueellisia hankkeita, joissa tuetaan maakunnan kaikkia kuntia ilmastotyön aloittamisessa.

Ohjelman rahoitushakujen lista:

- Kuntien ilmasto- ja kiertotaloushankkeet -avustushaku 2022
- Alueet kuntien ilmastotyön tukena -avustushaku 2021
- Kuntien ilmastohankkeet -avustushaku 2021
- Kuntien ilmastohankkeet -avustushaku 2020
- Kuntien ilmastohankkeet -avustushaku 2019
- Kokeilun paikka: Kuntien ilmastokokeilut -avustushaku 2020
- Kokeilun paikka: Hiilijalanjälki halki -avustushaku 2019

Rahoituksen lisäksi ohjelma on tarjonnut avustushankkeille yhteistapaamisia ja sparrausta ilmastotyön sekä vaikutusten arvioinnin teemoissa.

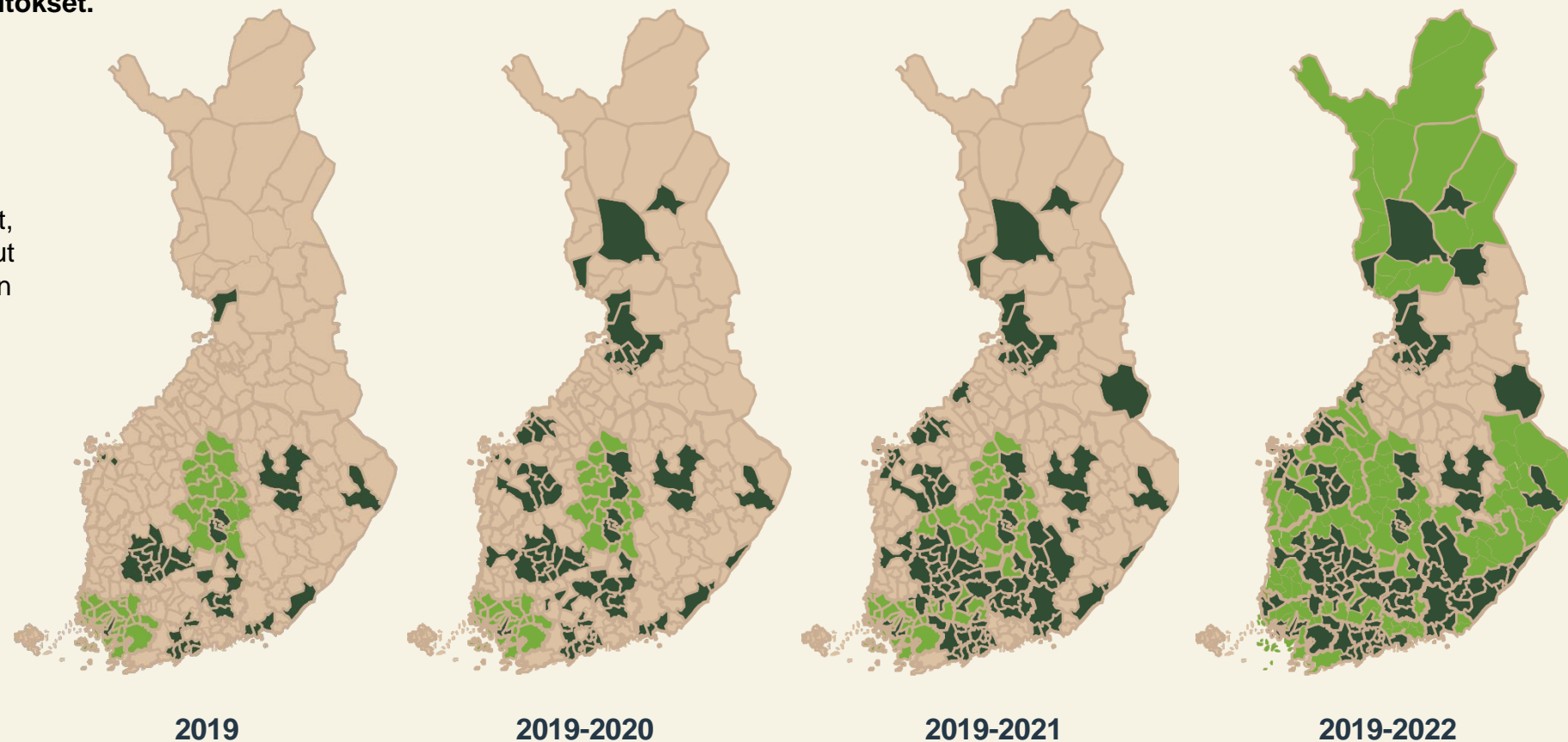

1.2 Ohjelman tavoittamat kohderyhmät ja alueellinen kattavuus

Ohjelman alueellinen kattavuus on ollut hyvä. **Hankkeita on toteutettu jokaisessa Manner-Suomen maakunnassa.** Ohjelman piiriin on saatu **suurien kaupunkien lisäksi pieniä ja keskikokoisia kuntia.** Alueelliset hankkeet ovat mahdollistaneet pienten kuntien osallistumisen ilmastotyön kehittämiseen.

Hankkeita ovat kuntien lisäksi toteuttaneet muutkin organisaatiot, kuten **maakuntien liitot, kansalliset ilmastotyön edistäjäorganisaatiot, ELY-keskukset ja tutkimuslaitokset.**

Hankkeiden kohderyhmiä ovat olleet yritykset, kuntalaiset, päättäjät kunnissa, peruskoululaiset ja nuoret, pientaloissa asuvat, taloyhtiöt sekä kunnan sisäiset toiminnot, kuten tilapalvelut, ruokapalvelut ja neuvolapalvelut. Hankkeiden sisällä on kartoitettu kohderyhmissä tapahtuneita muutoksia hankkeiden myötä.

Kuva 1. Vuosien 2019–2022 aikana ohjelmassa avustetut hankkeet. Alueelliset hankkeet on merkitty vaalean vihreällä. Kuntien hankkeet on merkitty tummanvihreällä. Lisäksi kartassa on tummanvihreällä merkitty kansallisiin hankkeisiin (ILMAVA-valmennus, Ilmastojohtajat, KILTOVA, KIVAT, REETTA, REIVI) osallistuneet kunnat. Karttakuvassa ei ole merkitty ELY-keskuksia.

Ohjelman rahoittamien hankkeiden tulokset

2. Ohjelman rahoittamien hankkeiden tulokset

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman rahoituksella toteutetut hankkeet voidaan karkeasti jakaa kansallisen tason hankkeisiin, alueellisiin yhteistyöhankkeisiin sekä kuntien hankkeisiin. Vuoden 2022 loppuun mennessä on ohjelman rahoituksella alettu toteuttaa yhteensä **13 kansallisen tason hanketta, 22 alueellista yhteistyöhanketta ja 106 kuntien hanketta**. Pienet kokeiluhankkeet (24 kpl) on sisällytetty kuntien hankkeisiin.

Hankkeet edistävät ilmastotyötä kuntien **ilmasto- ja talousjohtamisen, kunnan ja yritysten ilmastoyhteistyön, kestävien elämäntapojen ja kuntalaisten osallisuuden, liikenteen vähähiilisyyden, energiatehokkuuden ja resurssiviisauden sekä alueellisen ilmastoyhteistyön** teemoissa. Tässä luvussa esitellään ilmastotyön tuloksia ja vaikutuksia osa-alueittain. Tuloksissa on huomioitu ohjelman rahoittamista hankkeista vuonna 2022 ja sitä ennen päättyneet hankkeet. Tiedot perustuvat hankkeiden raportointiin tietoihin ja kyselyyn hankkeiden toteuttajille.

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman rahoitetut hankkeet löytyvät myös kootusti ohjelman verkkosivuilta:

Kuntien hankkeet

106 kpl

Alueelliset yhteistyöhankkeet

22 kpl

Kansalliset ilmastotyökalut ja –toimintamallit

13 kpl

Kansalliset ilmastotyökalut ja -toimintamallit

2.1 Kansalliset ilmastotyökalut ja -toimintamallit

Kuntien toteuttamien hankkeiden lisäksi osana ohjelmaa on toteutettu kansallisen tason ilmastohankkeita, joiden kautta on edistetty kaikkien kuntien ja alueiden ilmastotyötä muun muassa kehittämällä yhteisiä **laskureita, toimintamalleja, viestintämateriaaleja, tietopohjaa ja koulutuksia**. Hankkeet ovat summanneet ilmastotyön kokonaisuutta ja nostaneet ilmastajohtamisen profiilia kunnissa.

Resurssiviisaiden kuntien ilmasto- ja talousjohtamisen kytkentä (REETTA) -hankkeessa luotiin malli kunnan talous- ja ilmastajohtamisen systemaattiseksi integroimiseksi. [ELY-keskusten](#) omaa ilmastotyötä kehitettiin tiekarttahankkeella, jossa käytiin systemaattisesti läpi eri lakisäätteisten tehtävien ilmastokytköksiä.

Resurssiviisaiden yritysten ilmastoteot (REIVI) -hankkeessa toteutettiin toimintamalli yritysten ja kuntien ilmastoyhteistyön vauhdittamiseen. Hankkeeseen osallistuivat Fisu-verkoston 11 kuntaa sekä useita pilottiyrityksiä, joiden kanssa toimintamallia koottiin yhdessä. Kirjalliset aineistot vietiin hiilineutraalisuomi.fi -sivustolle, ja niihin tutustui yhteensä noin 3 000 kävijää vuoden 2021 aikana. Lisäksi tuotettiin viestintämateriaaleja sekä jalkautettiin tietoa kuntiin yhteisissä tilaisuuksissa

Kuntalaisten ilmastotoimien vauhdittamisen toimintamallit -hankkeessa (KIVAT) Ekokumppanit Oy kehitti kuusi erilaista toimintamallia, joiden avulla kunnat ympäri Suomen voivat tukea kuntalaisten ilmastoposiitivisia asenteita, ratkaisuja ja konkreettisia ilmastotekoja. Toimintamalleja otettiin käyttöön useissa eri kunnissa, esimerkiksi Parikkalassa ja Vantaalla. Hankkeen materiaaleihin voi tutustua [hankkeen verkkosivuilla](#).

Ohjelman tukemana on julkaistu **Kuntaliiton Tukipaketti – ilmastotyön tueksi** (2020) sekä **Motivan Ilmastajohtamisen reseptikirja** (2020), jota on ladattu 1 531 kertaa. Lisäksi tukipakettia on ladattu 1 400 kertaa ja jaettu 700 kappaletta fyysisinä kappaleina erityisesti kunnanvaltuustojen jäsenille.

Ilmastajohtajat-hankkeen jälkeen toteutettiin kunnille **ILMAVA-valmennus**, joka jatkoi konkreettisen kehittämisavun tarjoamista kuntien ilmastajohtamisen haasteisiin. Valmennukseen osallistuivat Asikkala, Forssa, Heinola, Hollola, Hämeenlinna, Hämeenkyrö, Imatra, Lahti, Tampere, Tornio, Turku, Porvoo ja Padasjoki. Turkuun nimettiin Suomen ensimmäinen virka ilmastajohtaja-nimikkeellä, mikä on yksi osoitus kuntien huomion kiinnittymisestä nimenomaan ilmastoasioiden johtamiseen osana ympäristöjohtamisen kokonaisuutta.

Suomen ympäristökeskuksen toteuttama **Alueellisten KHK-päästöjen laskentamenetelmät -kehittämishanke** auttoi kuntien päästöjen seurantaan ja raportointia tukevan työkalun kehittämistä [Hiilineutraali Suomi -verkkopalveluun](#). Suomen ympäristökeskuksen [KILTOVA-projektissa](#) luotiin tietopohja ja suunnitelma kaupunkien ilmasto-ohjelmien toimenpiteiden vaikutustenarvioinnin tukemiseksi. Laskentatiedot liitetään osaksi Suomen ympäristökeskuksen [päästöskenaariotyökalua](#).

HANKE-ESIMERKKI 1:

Fisu-verkoston erillishanke Ilmasto- ja talousjohtamisen kytkentä (REETTA) -hanke (2020–2022)

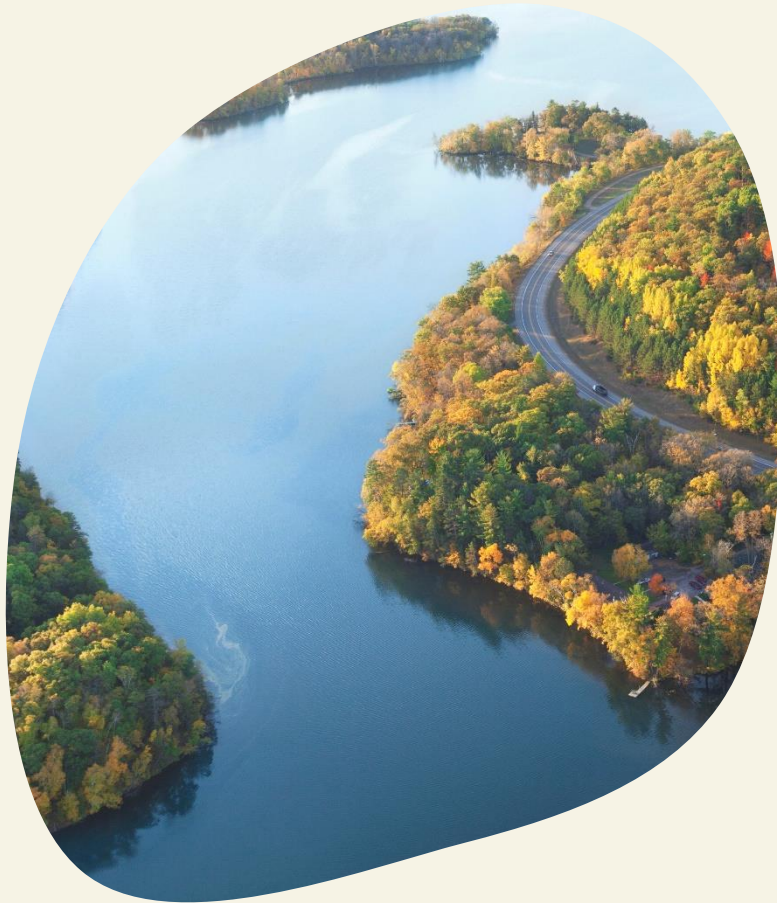
Resurssiviisaiden kuntien talous- ja ilmastojohtaminen (REETTA) -hanke edisti ilmasto- ja talousjohtamisen integroimista kunnissa. Hankkeeseen osallistui Fisu-verkoston seitsemän kuntaa (li, Joensuu, Jyväskylä, Kuopio, Lahti, Riihimäki ja Turku) **Hankkeen tavoitteena oli tunnistaa tapoja kytkeä ilmastotavoitteiden käytännön toimeenpano osaksi kunnan talousjohtamista ja sen prosesseja, ja siten vahvemmin osaksi kunnan normaalia toimintaa.** Hankkeen myötä kuntien toimenpiteet ja investoinnit suuntautuvat ilmaston kannalta vaikuttavimpiin toimiin sekä synnyttävät hyötyjä kuntataloudelle ja kuntien elinvoimaisuudelle.

Hankkeen lopputuloksena syntyi [toimintamalli](#) kunnan talous- ja ilmastojohtamisen systemaattiseksi integroimiseksi. Malli kuvaa, kuinka kunnat voivat tarkastella toimenpiteiden talous- ja ilmastovaikutuksia osana talousjohtamisen päätöksentekoprosesseja, tunnistaa ja priorisoida vaikuttavimpia ilmastotoimenpiteitä osana vuosisuunnittelua, tuoda näkyväksi ilmastotoimia ja niiden vaikuttavuutta osana talousjohtamista ja löytää rahoitusta vaikuttavien ilmastoinvestointien ja -toimenpiteiden edistämiseen.

HANKE-ESIMERKKI 2:

Ilmastojohtamisen valmennus ILMAVA (2021)

Kuntaliiton koordinoimassa valmennuspilotissa oli mukana 13 edelläkävijäkuntaa (Asikkala, Forssa, Heinola, Hollola, Hämeenlinna, Hämeenkyrö, Imatra, Lahti, Tampere, Tornio, Turku, Porvoo ja Padasjoki). Ilmastojohtamisen valmennus oli **kuntien ilmastotavoitteita tukeva valmennus kuntien ylimmälle johdolle.**

Valmennus koostui orientaatiosta, kuntakohtaisesta työskentelystä, vertaisoppimisesta ja asiantuntijasparrauksesta. Yhteisten valmennustavoitteiden rinnalla jokainen osallistuja syventyi kuntakohtaisessa sparrauksessa yhteen itse valitsemaansa ilmastotyön ongelmaan. ILMAVA -hankkeessa luotiin kuntien ilmastotyön tueksi kaikkien käyttöön [malleja ja oppaita](#).

Kaikki kansalliset hankkeet

2018

- SYKE – Kansalaisen hiilijalanjälkilaskurin uudistaminen, Ilmastodieetti.fi (2018–2019)

2019

- Motiva Oy ja Fisun kunnat – Ilmastojohtamisen reseptikirja (2019–2020)
- Kuntaliitto – Ilmastonmuutos ja kunnat-tukipaketti
- SYKE – Alueellisten päästölaskentojen kehittäminen (2019–2020)
- Pirkanmaan ELY-keskus – ELY-ilmastotiekartta I (2019–2021)
- SYKE – KILTOVA Esiselvitys

2020

- Kuntaliitto ja 13 edelläkävijäkuntaa – ILMAVA Ilmastojohtamisen valmennus (2020–2021)
- Motiva Oy, SYKE ja Fisun kunnat – REIVI, Kuntien ja yritysten ilmastoyhteistyö (2020–2021)
- Ekokumppanit ja edelläkävijäkunnat – KIVAT-hanke, Kuntalaisten ilmastotoimien vauhdittamisen toimintamallit

SYKE – KILTOVA, Työkaluja kaupunkien ilmasto-ohjelmien vaikutustenarviointeihin (2020–2022)

2021

- Kuntaliitto, Motiva Oy, SYKE ja Fisun kunnat – REETTA, Resurssiviisaiden kuntien talous- ja ilmastojohtaminen (2021–2022)
- Pirkanmaan ELY-keskus – ELY-ilmastotiekartta II (2021–2023)
- Kuntaliitto – Kuntien ilmastokonferenssi 2021 Kuntaliitto – Kuntien ilmastokysely 2021
- SYKE – Kunnan ilmastosuunnitelman toteuttamisvaihtoehdot [ilmastolaissa](#)

2023

- Motiva Oy, Syke, Kuntaliitto ja Fisun kunnat – REIJO, Resurssiviisaiden kuntien tiedolla johtaminen (pohjautuu REETTA-hankkeeseen)
- Kuntaliitto – Kuntien ilmastokonferenssi 2023

Alueelliset yhteistyöhankkeet

- Kuntien välinen yhteistyö
- Alueet kuntien ilmastotyön tukena

2.2 Alueelliset yhteistyöhankkeet

Ohjelman rahoittamana on toteutettu ilmastohankkeita myös useamman kunnan yhteistyöprojekteina. Hankkeita ovat toteuttaneet niin kunnat kuin maakuntien liitot.

Alueellisen ja seudullisen ilmastoyhteistyön tarkoituksena on ollut auttaa kuntia ymmärtämään, minkälaiset ilmastotoimet ovat niille tarkoituksenmukaisimpia, vaikuttavimpia ja taloudellisesti kannattavimpia. Yhteistyöllä on mahdollistettu ilmastotoimiin ryhtyminen kunnissa ja alueilla, joiden omat resurssit eivät ole siihen riittäneet.

Kuntien ja alueiden yhteishankkeet ovat vauhdittaneet kuntien yhteistoimintaa ilmastotyössä, vahvistaneet ilmastotyön resursointia ja lisänneet tietoisuutta ilmastotyötä edistävien verkostojen hyödyistä. Esimerkiksi KUUMA-kuntien ilmastoyhteistyöryhmä on tukenut pääkaupunkiseudun kehyskunnissa tehtyjä hankkeita. **Vihdin ja Kirkkonummen hankkeessa lähtökohtana oli täyttää [Covenant Of Mayors -sitoumuksen](#) vaatimuksia.**

Lisäksi Vihdissä ja Kirkkonummella on huomattu, että yhteinen **ilmastokoordinaattori** on erinomainen tapa edistää kuntien ilmastotyötä resurssitehokkaasti. Vihdin ja Kirkkonummen pitkäjänteisen ja onnistuneen hankeyhteistyön tuloksena kuntiin on saatu palkattua yhteinen vakituinen ilmastoresurssi vuoden 2023 alusta lähtien. Hankkeiden myötä Vihdin ja Kirkkonummen alueelle on myös perustettu energiatehokkuusasioita käsittelevä verkosto.

Lapuan, Alavuden, Kurikan ja Kuortaneen **Kestävä ilmastoyhteistyö -hankkeessa** tehostettiin kuntien välistä ja sisäistä yhteistyötä, perustettiin **kuntajohtajien ilmastofoorumi** sekä päivitettiin kuntien yhteinen **ilmastostrategia** ja kuntakohtaiset **kestävän kehityksen ohjelmat**. Kuntajohtajien ilmastofoorumin kautta kuntajohtajat saatiin sitoutettua toimintaan uudella tasolla.

“On ollut erittäin hienoa tehdä yhteistyötä koko seudun kanssa. Se antaa riittävästi kriittistä massaa. Tästä lähtien on vaan skaalautumismahdollisuuksia!”
-Hankkeen toteuttaja tulokyselyssä

HANKE-ESIMERKKI 3:

Pietarsaari, Luoto, Pedersöre, Kruunupyö ja Uusikaarlepyy: Klimatsmarta tillsammans (2020) ja Hållbara Jakobstadsregionen – kunskapslyft och resultat (2021)

Pietarsaaren seudulla toteutettiin kaksi ohjelman avustuksen saanutta alueellista yhteistyöhanketta. Hankkeista ensimmäinen sisälsi **ilmastostrategian päivittämisen** vuorovaikutteisesti 10 teemaryhmässä kunnan eri toimialojen, päättäjien, yritysten ja kuntalaisten kesken.

Vuoden 2021 hanke käsitteli **strategian jalkauttamista**. Jatkohankkeen puitteissa toteutettiin 38 tapahtumaa, jotka tavoittivat noin 1 300 ihmistä. Ilmastostrategia on nyt tärkeä suunnittelu- ja seurantadokumentti Pietarsaaren seudulla.

Hankkeen osapuolet kokivat alueellisen yhteistyön lujittuneen ja **seudullinen yhteistyöryhmä** jatkaa hankkeen päätyttyäkin. Ilmastostrategia on lisännyt päättäjien sitoutumista ilmastotyöhön.

HANKE-ESIMERKKI 4:

Täsmäapua Keski-Suomen kuntien ilmastotyöhön, Keski-Suomen liitto (2019)

Hankkeen tavoitteena oli **kannustaa kuntia tekemään systemaattista ilmastotyötä ja saada ilmastotyö osaksi kuntien jatkuvaa toimintaa**. Tavoitteeseen pyrittiin kartoittamalla ilmastotyön lähtötilannetta ja tarjoamalla apua esiin nousseisiin yhteisiin haasteisiin webinaareilla ja koulutuksilla. Yksillä resursseilla tehtiin työtä kaikkien 23 Keski-Suomen kunnan ilmastotyön hyväksi.

Hanke tavoitti yhteensä 140 kuntien viranhaltijaa ja luottamushenkilöä. Hanke kokosi yhteen [ilmastotyön hyviä käytäntöjä ja ohjeita ilmastoviestintään](#).

Hankkeen vaikutuksina Viitasaarelle perustettiin kestävän kehityksen poikkihallinnollinen yhteistyöryhmä, ja Multia sekä Keruu liittyivät **Kunta-alan energiatehokkuussopimukseen (KETS)**.

Kaikki kuntien välinen yhteistyö -hankkeet

ALUEELLINEN YHTEISTYÖ

2019

- Kirkkonummi ja Vihti: Yhteistyöllä vauhtia ja uusia tuulia
- Lempäälä ja Vesilahti: Tavoitteista toiminnaksi – kohti hiilineutraalia kuntaa 2030

2020

- Lapua, Alavus, Kurikka ja Kuortane: Kestävät - ilmastoyhteistyö
- Pietarsaari, Luoto, Pedersöre, Kruunupyö ja Uusikaarlepyy: Klimatsmarta tillsammans

2021

- Vihti ja Kirkkonummi: Pienen ja keskisuuren kunnan kustannustehokkaan ilmastotyön malli
- Pietarsaari, Luoto, Pedersöre, Kruunupyö ja Uusikaarlepyy: Hållbara Jakobstadsregionen - kunskapslyft och resultat

2022

- Uusikaupunki ja Laitila: Yhteisen ilmastotyön kehittäminen

Kaikki alueet kuntien ilmastotyön tukena -hankkeet

ALUEELLINEN YHTEISTYÖ

2019

- Keski-Suomen liitto: Täsmäapua Keski-Suomen kuntien ilmastotyöhön

2022

- Etelä-Karjalan liitto: Ilmastotekoja ja -osaamista Etelä-Karjalaan
- Etelä-Pohjanmaan liitto: Etelä-Pohjanmaan kuntien ilmastotyön vauhdittaminen
- Etelä-Savon maakuntaliitto: Ilmastotyön tukeminen Etelä-Savon kunnissa
- Hollola, Asikkala, Padasjoki, Kärkölä, Iitti ja Päijät-Hämeen liitto: Pienten kuntien ilmastotyö uuteen vauhtiin
- Hämeen liitto: Hämeen kuntien ilmastotyön spurtti HÄSPI
- Keski-Pohjanmaan liitto: Keski-Pohjanmaan ilmastotyö
- Keski-Suomen liitto: Tukea Keski-Suomen kuntien ilmastotyöhön
- Kymenlaakson liitto: Kymenlaakson alueellisen ilmastotyön vauhdittaminen
- Lapin liitto: Tehemmä Yhessä ilmastotyötä
- Pohjanmaan liitto: Vaikuttavat ilmastotoimet Pohjanmaan kunnissa
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto: Päästöt kuriin – tehokkaasti kohti vähähiilisyyttä
- Satakuntaliitto: Ilmastotyön vahvistaminen Satakunnassa
- Uudenmaan liitto: Sitouttavan Ilmastotyön malli Uudenmaan kunnille – SILTA
- Varsinais-Suomen liitto ja Valonia: Kuntien ilmastosparraus – vauhtia toimiin Varsinais-Suomessa

Kuntien hankkeet

- 2.3. Kuntien ilmasto- ja talousjohtaminen
- 2.4. Kunnan ja yritysten ilmastoyhteistyö
- 2.5. Kestävät elämäntavat ja kuntalaisten osallisuus
- 2.6. Energiatehokkuus ja resurssiviisaus
- 2.7. Liikenteen vähähiilisyys
- 2.8. Kuntien ilmastokokeilut

2.3 Kuntien ilmasto- ja talousjohtaminen 1/2

Ilmastojohtaminen on ollut keskeinen teema ohjelman hankkeissa. Hankkeissa keskityttiin erityisesti kuntien poikkihallinnolliseen ilmastotyöhön sekä ilmastojohtamisen seurantaan vahtipalveluiden avulla.

Useissa kunnissa laadittiin ja päivitettiin ilmasto-ohjelmia ja -suunnitelmia. Suunnitelmia toteutettiin poikkihallinnollisesti kunnan sisällä ja yhdessä kuntalaisten ja paikallisten organisaatioiden kanssa. Jo vuorovaikutteiset prosessit loivat dialogia ja oppimista eri tahoilla toimivien kesken. Ilmastojohtamisen hankkeilla pystyttiin vaikuttamaan **kuntastrategioihin** niin että vähähiilisyys huomioidaan niissä entistä vahvemmin (esim. Kauniainen ja Karkkila).

Hankkeissa hiottiin kuntien toimialojen välistä yhteistyötä. Kuntiin perustettiin uusia **ilmastotyötä koordinoivia työryhmiä**, esimerkiksi kestävän kehityksen työryhmä Viitasaarelle ja Mustasaaren kuntaan sekä kestävän liikkumisen työryhmä Imatralle. Lisäksi Imatran kaupungin organisaatioon luotiin **kaupunginjohtajan vetämä ilmastotyöryhmä**.

Kunnat ovat perustaneet uusia **ilmastotyöhön kannustavia palkintoja** esim. Mustasaari palkitsee ilmastoviisaita yrityksiä ja Etelä-Pirkanmaalla ilmastotyötä erityisen ansiokkaasti edistävän työntekijän. Kunnat ovat koostaneet **ilmastotyön hyviä käytäntöjä**. Esimerkiksi Mikkelin toimenpiteisiin voi tutustua kunnan [verkkopalvelussa](#). Kunnat ovat koostaneet esimerkkejä myös kansallisiin verkkopalveluihin, kuten [kestävyysloikka.fi](#) ja [hiilineutraalisuomi.fi](#).

Ilmastovahteja otettiin käyttöön useissa kunnissa ja erityisesti kuntien välisissä yhteistyöhankkeissa (Kerava, Vantaa ja Järvenpää sekä Kotka ja Kouvola). Hankkeet sisälsivät yhteisten mittaristojen luomista, vahtipalveluiden teknistä toteutusta ja toimenpiteiden kirjaamista palveluihin.

Useimmat vahtipalvelut ovat avoimia kaikille kiinnostuneille, ja kunnalle voi antaa palautetta palveluiden kautta. Kunnat mainitsevat vahtipalveluiden helpottaneen ilmastotyön systemaattista edistämistä, osassa kunnista vahtipalveluiden jalkauttamisessa oli onnistuttu. Haasteina mainitaan henkilöstön kouluttaminen palveluiden käyttöön, ja palveluiden hyödyntäminen osana työtä eri toimialoilla. **Ilmasto- ja ympäristövahdit** on toteutettu teknisesti kunnan omana työnä sekä mm. Kausal Oy ja Forward Forever Oy yritysten toimesta. Esimerkiksi Keravan ilmastovahtiin voi tutustua [vahtipalvelun omilla sivuilla](#).

“Kaupungin ilmastotyön vetovastuu siirtyi seudulliselta ympäristötoimelta kaupungin johtoryhmätasolle. Tämä toi kaupungin ilmastotyöhön enemmän vastuullisuutta ja se integroitui osaksi kaupungin normaalia toimintaa.”

-Imatran Ilmastoviisaat -hanke 2020

2.3 Kuntien ilmasto- ja talousjohtaminen 2/2

Hankkeet ovat kehittäneet kunnan **hankintojen johtamista** ja käyneet aktiivista vuoropuhelua paikallisten yritysten kanssa esimerkiksi Sipoon ja Tuusulan hankkeissa. Vihdissä toteutettiin ensimmäinen **ilmastobudjetti** vuoden 2023 talousarvioon. Mustasaaren kunnassa tehdään nykyisin vuosittainen **ilmastotilinpäätös**.

Toteuttajien mukaan hankkeet ovat vaikuttaneet ilmastotyön resursseihin kunnissa, ja hankkeet ovat jatkuneet uusien kehityshankkeiden muodossa. Esimerkiksi Pietarsaaren seudulla hankkeiden myötävaikutuksesta haettiin liikenne- ja viestintävirasto Traficom in valtionavustusta kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen. Hämeen ammattikorkeakoulun luotsaaman hankkeen myötävaikutuksesta perustettiin maakunnallinen yhteistyöverkosto. Etelä-Pirkanmaan alueen ilmastotyön resurssi jatkaa hankkeen päätyttyäkin. Viitasaarella on esitetty pysyvän vakanssin perustamista, mutta tuloskoosteen kirjoitusaikana ei tämä ollut vielä vahvistunut. Useat avustushankkeet jatkoivat uutena ilmastoratkaisut-ohjelman rahoittamana avustushankkeena. Esimerkiksi Keski-Suomen liiton toteuttaman hankkeen myötävaikutuksesta alueen kunnista Viitasaari jatkoi ilmastotyönsä kehittämistä ohjelman rahoittamana avustushankkeena vuonna 2021.

Hankkeiden vaikutuksina **tietoisuus ilmastotyötä edistävien verkostojen (Covenant of Mayors, HINKU ja KETS) hyödyistä on lisääntynyt**. Hankkeet ovat toimineet kunnille tapana täyttää hiilineutraaliutta edistävien kuntaverkostojen ja sitoumuksien edellyttämiä vaatimuksia: Esimerkiksi Vihdin ja Kirkkonummen hankkeessa lähtökohtana oli täyttää Covenant Of Mayors -sitoumuksen vaatimuksia. Viitasaari liittyi Hinkuun hankkeensa toteutuksen aikana.

HANKE-ESIMERKKI 5:

Hämeen ammattikorkeakoulu: Hämeen ilmastovahti (2021)

Hämeen ilmastovahti, **ensimmäinen maakunnallinen ilmastovahti**, julkistettiin huhtikuussa 2022. Mukana olivat maakunnan kaikki 11 kuntaa, Hämeen liitto, Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeen ELY-keskus ja Hämeenlinna-Vanajan seurakunta. **Ilmastovahdissa oli hankkeen päätyttyä 523 toimenpidettä.**

[Hämeen ilmastovahdin](#) käyttöönoton myötä maakunnan toimijat tunnistivat tekemänsä ilmastotyön, joka oli tärkeää etenkin pienille kunnille. Ilmastotoimenpiteiden tunnistaminen mahdollistaa niiden seurannan ja mittaamisen. **Ilmastovahti mahdollistaa maakunnallisen ilmastotyön seurannan eri sidosryhmille.** Riihimäen kaupunki on lähtenyt integroimaan ilmastovahtia kaupungin sisäisiin toimintoihin ja kouluttanut henkilöstöä sen käyttöön. Hämeen liitto jatkaa verkoston koordinoimista.

HANKE-ESIMERKKI 6:

Kauniainen: Vaikuttavuusmallin ja seurannan rakentaminen osaksi kaupungin johtamiskokonaisuutta (2021)

Hankkeen päätavoitteena oli kehittää **kestävän kehityksen vaikuttavuusmalli**, jonka avulla kaupungin ympäristötavoitteiden ja muiden kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista voitaisiin seurata osana kaupunkiorganisaation strategista johtamista. Hankkeessa tuotetun **arviointimosaiikin** käyttöönoton myötä toivotaan, että kaupungin päätöksenteon ja palveluiden suunnittelun kulttuuri muuttuu osallistavammaksi ja keskustelelevammaksi ja tämän myötä näissä tilanteissa pystytään nykyistä paremmin tekemään kestävän kehityksen mukaisia valintoja ja päätöksiä. **Työ vaikutti kaupungin strategiaan**, jota oltiin hankeaikana valmistelemassa. [Arviointimosaiikki julkaistaan kaikille kunnille jaettavana versiona](#). Hanke saa jatkoa Opetushallituksen rahoittamana hankkeena.

Kaikki kuntien ilmasto- ja talousjohtamisen -hankkeet

2020

- Kerava ja Järvenpää: Ilmastovahti-työkalu käyttöön
- Imatra ja Lappeenranta: Ilmastoviisaat
- Karkkila: Pienen kaupungin ilmastojohtamismalli

2021

- Hämeen ammattikorkeakoulu: Hämeen ilmastovahti
- Kankaanpää: Ilmastojohtamisen kehittäminen
- Mustasaari: Klimatledarskap i Korsholm
- Mikkelin seudun ympäristöpalvelut: Ilmastopolku – Työkalu kuntien toimintojen ilmastovaikutusten arviointiin
- Tuusula: ilmastojohtamisen toimintamalli – Case: Martta Wendelin päiväkotihanke
- Raisio: Ilmastosuunnitelmasta tekoihin
- Viitasaari: Pikkasen parempia ilmastotekoja yhdessä
- Kotka ja Kouvola: Ilmastotoimien seuranta tuloksetkaaksi ja näkyväksi
- Sipoo: Katu- ja viherrakentamisen hankintakäytäntöjen kehittäminen

- Kauniainen: Vaikuttavuusmallin ja seurannan rakentaminen osaksi kaupungin johtamiskokonaisuutta
- Valkeakoski, Akaa, Urjala ja Pälkäne: Etelä-Pirkanmaan ilmasto-osaamisen johtamisen toimintamalli

2022

- Joensuu: Hiilineutraali kiertotalouskaupunki – suunnitellen ja rakentaen (HIKKA)
- Turku: Vähähiilinen kiertotalouskaupunki – investointien ohjaus ja ilmastobudjetointi (VÄKI) -hanke
- Lahti: Ilmastobudjetti
- Raisio: Tulevaisuuden kestävä Raisio
- Lohja: Lohjan ilmasto- ja kiertotalousjohtamisen uudet käytännöt
- Salo: Kohti hiilineutraalia Saloa 2035
- Äänekoski: Elämän kestävä Äänekoski – Reilun kiertotalouden vaikutukset hiilijalanjälkeen

2.4 Kunnan ja yritysten ilmastoyhteistyö 1/2

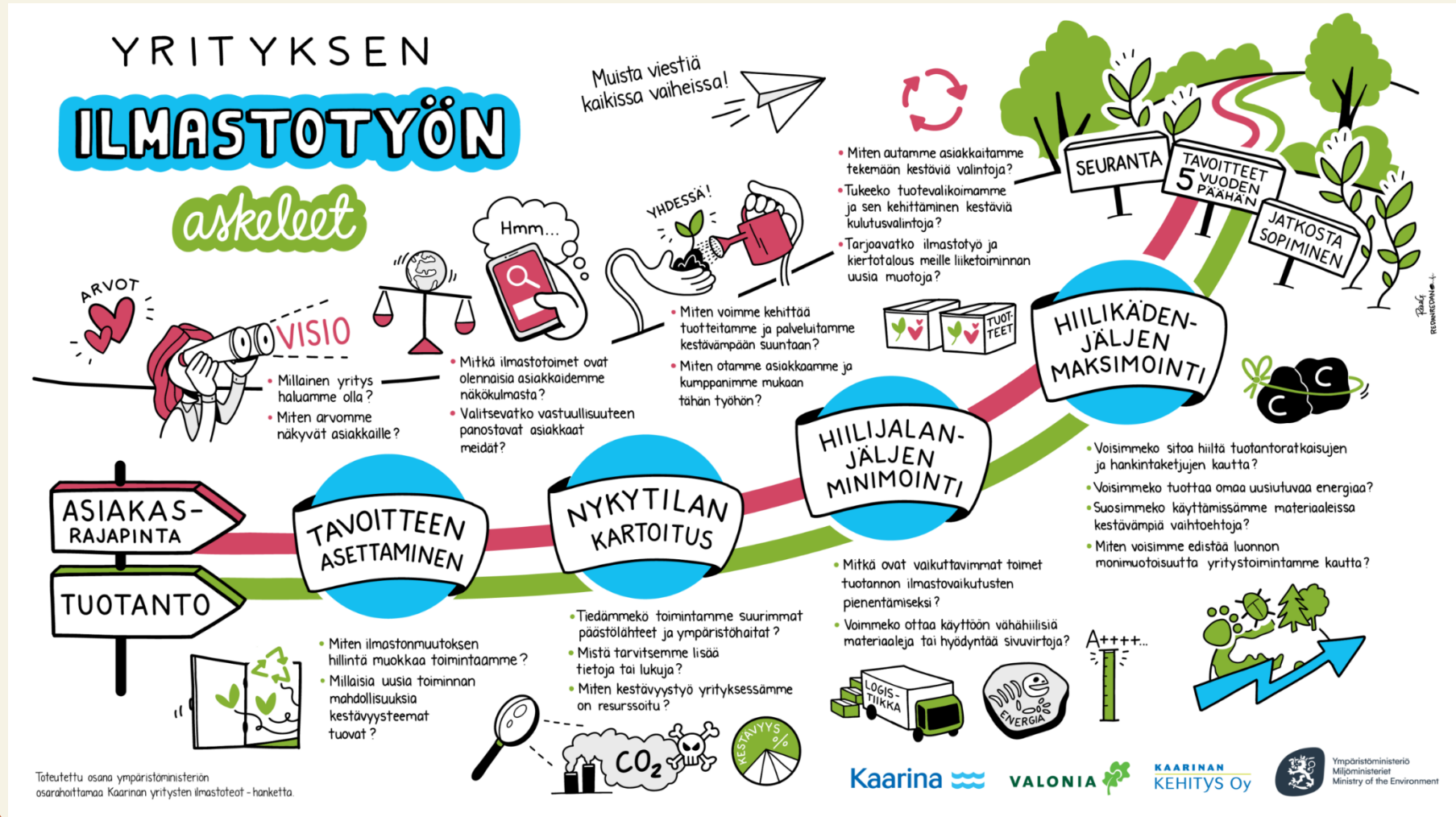
Ohjelma rahoittaa kuntien ja yritysten ilmastoyhteistyötä vahvistavaa toimintaa. Hankkeiden tavoitteena on ollut kasvattaa yritysten tietoutta kuntien ja kaupunkien ilmastotyöstä sekä kasvattaa koko toimintaympäristön ymmärrystä yritysten roolista ilmastotoimijoina. **Yritysyhteistyöllä halutaan saada aikaan päästövähennyksiä yrityksissä, mutta myös lisätä kuntien ja kaupunkien elinvoimaisuutta ja houkuttelevuutta vastuullisten yritysten sijoittumiseksi.**

Hankkeet ovat keskittyneet erilaisten kuntien ja yritysten **yhteistoimintamallien**, muun muassa **kumppanuusverkostojen** ja yrityksille suunnattujen **tietomateriaalien**, suunnitteluun ja kehittämiseen. Toimijoiden osallistaminen **työpajojen ja webinaarien** kautta, konkreettiset **työkalut päästölaskentaan ja energiankulutukseen** sekä erilaiset **oppaat, tietopankit ja vertaistuki** ovat olleet keskiössä yritysten ja kuntien keskinäisen roolin vahvistamisessa. Esimerkiksi Kaarinan kaupungin yritysten ilmastoteot -hankkeessa kehitettiin alueella toimivien yritysten ilmastotyötä ja tuotiin yritysten jo toteuttamia ilmastotoimia paremmin näkyviksi ja mitattaviksi. Hankkeessa yhdeksän kaarinalaista yritystä oppivat omien toimiansa vaikutuksista ja pohtivat omaa päästövähennyspolkuaan sekä viestintäänsä.

Kumppanuusverkostojen toimintaan keskityttiin muun muassa Joensuussa (**Ilmastokumppanuusverkosto** – kohti hiilineutraalia kaupunkiseutua), jossa hankkeen myötävaikutuksella verkosto jatkaa pysyvänä osana kaupungin ilmastotyötä. Päijät-Hämeessä (Ilmastokumppanuus – kunnat ja yritykset) onnistuttiin laajentamaan **Ilmastokumppanuus-toimintamalli** maakunnan laajuiseksi. Vantaalla puolestaan (Elinkeinoelämän ja kunnan välinen ilmastoyhteistyö (Ilmastokumppanuus) -hankkeessa) perinteisen kumppanuusverkoston sijaan luotiin [toimintamallikirjasto](#) ja rakennettiin Vantaan, Järvenpään ja Keravan kaupungeille **paikallisen ilmastoyhteistyön toimintamalli**, jossa korostuvat kunta-yritys-ilmastoyhteistyön systematisointi ja jatkuvuus kuntaorganisaation sisällä.

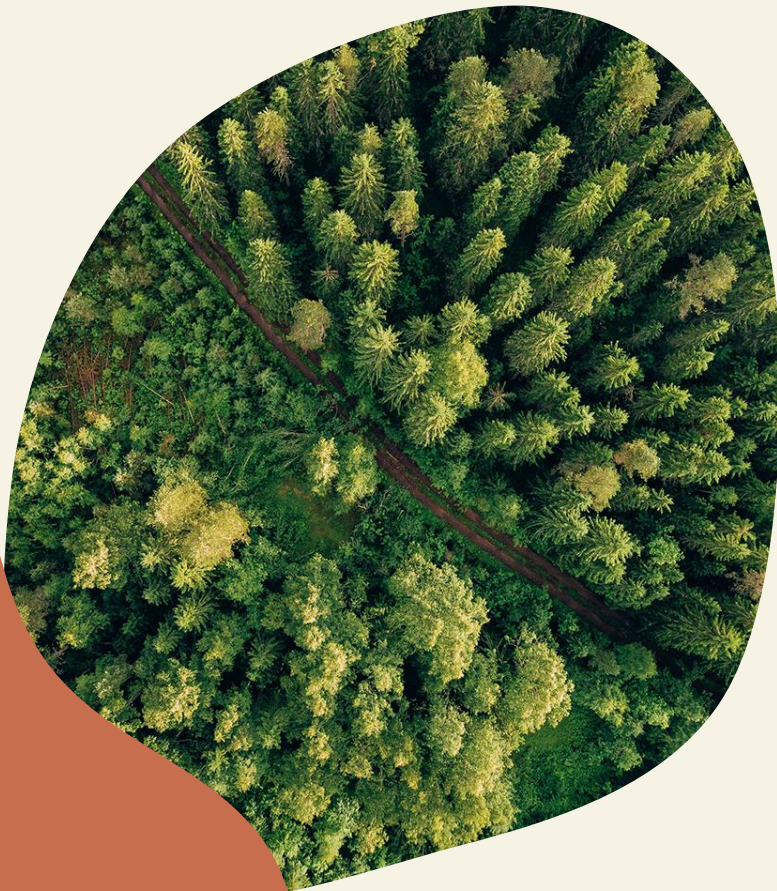
2.4 Kunnan ja yritysten ilmastoyhteistyö 2/2

Kuva 2. Kaarinan yritysten ilmastoteot hankkeen viestintämateriaalia

HANKE-ESIMERKKI 7:

Turun kaupungin IKLU – Ilmastokaupungin Hiilineutraalit Klusterit (2021)

Turussa motivoitiin yrityksiä tekemään päästövähennyksiä. Hankkeen toimenpiteet kohdistettiin erityisesti Turun Health-, Maritime- ja Experienceklustereiden yrityksiin. Kohdeklustereiden yrityksiä innostettiin tekemään päästövähennyksiä ja liittymään mukaan kaupungin ylläpitämään **Ilmastojoukkueeseen**. Lisäksi hankkeessa suunniteltiin, kehitettiin ja vakiinnutettiin Ilmastojoukkueen toimintaa yrityksiä palvelevaksi **alueelliseksi ilmastoverkostoksi**.

Hanke uudisti kaupungin [ilmastotyötä](#) ja toi siihen uusia välineitä ja yhteistyökumppaneita, kuten Turun yliopiston psykologianlaitoksen tuuppauksen asiantuntijat. Ilmastojoukkue kasvoi uusilla jäsenillä ja kasvatti vaikuttavuuttaan uusilla toimintatavoilla. Esimerkiksi hankkeen aikana kehitettyä **”Ilmastokahvit”**-tapahtumasarjaa aiotaan jatkaa osana Ilmastojoukkueen toimintaa.

HANKE-ESIMERKKI 8:

Kalajoen kaupungin Irriotto öljystä – yritysten ja maatilojen energiatehokkuuden ja vähähiilisyys edistäminen (2021)

Kalajoella kaupungin ohella alueella toimivat yritykset ja maatilat haluttiin saada mukaan energiatoimiin. Hankkeen **energia-asiantuntijapalvelun**, järjestettyjen **kohdekartoitusten ja toimenpiteiden** vaikutuksesta öljyn käyttöä saatiin vähennettyä, päivitettyä vanhentunutta rakennus- ja huoneistorekisterin lämmitystapamuutosten dataa ja luotua tarvittavaa asennemuutosta kohderyhmissä. [Hankkeen tuottaman tiedon](#) perusteella avautui potentiaali kotitalouksien öljyn käytön vähentämiseen keskittyvälle jatkohankkeelle ja mahdollisuudelle arvioida tarkemmin hiilineutraaliuteen tähtäävien toimenpiteiden tarvetta ja laajuutta. Kaupunkiorganisaatiossa alkoi **päästölaskentatyö**, joka jatkuu KULMA-hankkeen parissa ja myöhemmin **skenaariolaskentana**, joiden pohjalta tulevaisuudessa laaditaan tarkempaa energia- ja ilmastostrategiaa.

Kaikki kunnan ja yritysten ilmastoyhteistyö -hankkeet

2019

- Turku ja muut FISU-kunnat: Resurssiviisaiden yritysten ilmastoteot REIVI

2020

- Kaarina: Yritysten ilmastoteot kasvuun ja näkyviin -hanke

2021

- Vantaa, Kerava ja Järvenpää: Elinkeinoelämän ja kunnan välinen ilmastoyhteistyö (Ilmastokumppanuus)
- Valonia: Varsinais-Suomen kuntien – Naantalın, Raision, Maskun, Liedon, Loimaan ja Someron – yritysneuvonnan kehittäminen ilmastotoimien tukena
- Joensuu: Ilmastokumppanuusverkosto – kohti hiilineutraalia kaupunkiseutua
- Hämeenlinna: IlmastoPARKKI – valmennuksella kohti kestäväää kasvua ja ympäristövastuullista yritystoimintaa
- Inkoo: Hiilineutraali Inkoo 2035
- Kalajoki: Irtiotto öljystä – yritysten ja maatilojen energiatehokkuuden ja vähähiilisuuden edistäminen

- Lappeenranta ja Imatra: Etelä-Karjalassa yritysten ja kuntien välinen ilmastokumppanuusmallin kehittäminen ja käyttöönotto
- Punkalaidun: Kanteenmaan kiertotalousklusteri
- Turku: Hiilineutraalit Klusterit
- Päijät-Hämeen liitto: Ilmastokumppanuus – Kunnat ja yritykset
- Keski-Suomen liitto: YmpyräKS-verkosto Keski-Suomen ilmastotyön vauhdittajana

2022

- Akaa, Sastamala, Valkeakoski, Punkalaidun, Pälkäne ja Urjala: Etelä- ja Lounais-Pirkanmaan ilmastoekosysteemi
- Into Seinäjoki Oy: Vihreäksi yritysalueeksi – Yritysalueiden kestävään suunnitteluun ja uudistamiseen työkalu
- Uudenmaan liitto: Luovien alojen ekologisen kestävyysmurroksen toimenpideohjelma

2.5 Kestävät elämäntavat ja kuntalaisten osallisuus

Kestävien elämäntapojen ja osallisuuden kautta on edistetty kuntalaisten mahdollisuuksia toimia kestävämmiin. Kuntalaisia on kannustettu ilmastoystävällisyyteen ja osallistettu ilmastotyöhön muun muassa erilaisten **kampanjoiden** ja **toimintatapamuutoksien** avulla. Hankkeiden kohderyhmänä ovat erityisesti olleet **lapset** ja **nuoret**. Hankkeita on toteutettu tiiviissä yhteistyössä **koulujen** ja **paikallisten nuorisovaltuustojen** kanssa. Keinoina hyödynnettiin muun muassa **pelillisyyttä** ja **videoviestintää**.

Joroisten kunnassa laadittiin kouluille oma [ilmastokäsikirja](#). Kuopiossa kehitettiin kouluihin ja varhaiskasvatukseen [ilmastoviisasta ruokaa](#) yhdessä koululaisten, vanhempien ja henkilöstön kanssa. Ilmastokylä 2030 -hankkeessa toteutettiin oppimiskokonaisuus, johon kuuluu tulevaisuustaitoja opettava [digitaalinen peli](#) ja sitä tukeva opettajan [aineistopankki](#). Pelillisyyttä hyödynnettiin myös Turun hankkeessa ”Taklataan ilmastoahdistus!”. Lisäksi Turku järjesti nuorisovaltuuston kanssa yhteisen [nuorten ilmastopaneelin](#). Hankkeen aineistoja on koottu Turun kaupungin [verkkopalveluun](#).

1,5 asteen kunta -hanke toteutettiin yhteistyössä Päijät-Hämeen liiton sekä Hartolan, Heinolan, Hollolan, Lahden, Orimattilan ja Padasjoen kuntien kanssa. Hankkeessa vaikutettiin kuntalaisten ja päätöksentekijöiden asenteisiin kestävämmän elämäntavan saavuttamiseksi. Hankkeessa toteutettiin kolme kuukautta kestänyt kotitalouksien kestävä elämäntavan kokeilu, johon liittyi erilaista viestintää ja tapahtumia. **Elämäntapakokeiluun** osallistui 60 kotitaloutta. **Lopputuloksena kotitaloudet pienensivät hiilijalanjälkeään keskimäärin 9 prosenttia**. Jos sama tahti pysyy jatkossakin, kotitaloudet saavuttavat tavoitetason alueella vuoteen 2030 mennessä. Hankkeen tuloksena saatiin myös pitkä lista kuntalaisten toiveita kunnille ja yrityksille kestävä elämäntavan mahdollistamiseksi. Hankkeen aikana Päijät-Häme liittyi maakuntana Hinku-verkostoon.

Vastuullinen vantaalainen -tapahtumakonseptin tavoitteena oli kutsua asukkaat ja pienet yritykset mukaan rakentamaan hiilineutraalia Vantaata. Koronapandemian vuoksi uusittuun suunnitelmaan sisältyi neljä, useammalla kielellä [tuotettua videota](#), joiden tarkoituksena on kannustaa kuntalaisia ilmastotekoihin. Lisäksi hankkeessa tuotettiin kuvamateriaalia, niin sanotut ilmastopotreitit. Ilmastovideot saivat laajaa valtakunnallista näkyvyyttä.

HANKE-ESIMERKKI 9:

Maalaisjärkielämää – ilmastokestävää elämää harvaanasutulla maaseudulla

Keski-Suomen liiton koordinoimassa hankkeessa edistettiin Keski-Suomen kuntien systemaattista ilmastotyötä sekä **nostettiin esille erityisesti harvaanasuttujen seutujen ilmastotyön erityispiirteitä**. Hankkeen kohderyhmää olivat kaikki 22 keskisuomalaista kuntaa sekä muut keskisuomalaiset toimijat.

Isossa roolissa hankkeessa oli yhteistyö Keski-Suomen **yriyksen ympäristövastuullisuusverkosto YmpyräKS** kanssa. Hankkeessa järjestettiin työpajoja ja tapahtumia niin kunnille, kuntalaisille kuin yrityksillekin. Hankkeessa korostui erilaisten toimijoiden yhteistyö. Viestinnällisesti iso asia olivat hankkeessa luodut **ilmastohahmot**, jotka seikkailivat Keski-Suomen liiton sosiaalisen median kanavissa kertoen erilaisten elintapojen vaikutuksesta hiilijalanjälkeen. Lisäksi **valokuvakilpailu** saavutti laajaa näkyvyyttä ja teki näkyväksi arjen ilmastotekoja.

Hankkeen aikana Keski-Suomen yhteinen ilmastotyö otti suuria askelia eteenpäin ja hankkeessa päästiin toivottuakin enemmän pohjustamaan tulevaa ilmastoyhteistyötä. Hankkeen tuloksista oli suurta apua maakunnan strategiaprosessissa. Lisäksi YmpyräKS-verkoston toiminta kehittyi hankkeen aikana ja kehitys näyttää jatkuvan vahvana myös tulevaisuudessa. Keski-Suomen kunnista Multia liittyi hankkeen aikana kuntien energiatehokkuussopimukseen.

Hankkeen aineistoja:

[Ilmastotekoja – ilmastohahmot](#)

[Kuntien ilmastotyö](#)

HANKE-ESIMERKKI 10:

Kuopio: Ilmastoviisasta ruokaa lapsille ja nuorille (2021)

[Hankkeen tuloksena](#) ruokapalvelun tuottajan käyttöön saatiin aterioiden ja ruokalistan **hiilijalanjälkilaskennan työkalu** ja vertailutietoa ruokalistamuutosten ilmastovaikutuksista. Nykyisen viiden viikon kiertävän koulu- ja päiväkotiruokalistan pohjalta laadittiin **ilmastoviisaamman ruokalistan** kehitysehdotukset ja -askeleet. Myös **ruokapalvelusopimukseen** tuotettiin ilmastoviisasta ruokatarjontaa ja palvelukäytäntöjä sekä ruokapalvelun vastuullisuuden seurantaan koskevia kehitysehdotuksia.

Ruokapalvelujen tuottajan osaamista vahvistettiin henkilökunnalle järjestetyillä ruokapalvelun ilmastotoimia ja kasvisruuan valmistamista koskevilla koulutuksilla. Hanke vauhditti myös ruokailun **kasvipainotteisuutta** edistäviä **tarjoilukäytäntöjen muutoksia**. Palveluntuottajan uusi linjaus on, että päivittäin tarjottava kasvisruokavaihtoehto tarjotaan ensimmäisenä päälinjastolla ja lounaan voi koostaa haluamallaan tavalla joko kasvis- tai sekaruuasta tai ateriavaihtoehtoja yhdistelemällä.

Kouluissa ja varhaiskasvatuksessa ilmastokestävää ja terveellistä **ruokakulttuuria** edistettiin teemaviikoilla ja viestintäkampanjoilla sekä ruokakasvatuksen kokeiluilla. Hanke lisää yleistä **tietoisuutta ruokavalintojen ilmastovaikutuksista**. Muutokset etenkin lasten ja nuorten ruokatottumuksissa vaikuttavat pitkälle tulevaisuuteen.

Kaikki kestävät elämäntavat ja kuntalaisten osallisuus -hankkeet

2019

- Päijät-Hämeen liitto, Hartola, Hollola, Heinola, Lahti, Orimattila ja Padasjoki: Elämäntapakokeilu
- Vantaa: Vastuullinen vantaalainen -tapahtumakonsepti

2020

- Ekokumppanit ja Tampere: Talous- ja ilmastopeli nuorille
- Turku: Taklataan ilmastoahdistus! Hankkeessa kehitettiin ilmastoviestintää
- Keski-Suomen liitto: Maalaisjärkielämää - Ilmastokestävää elämää

2021

- Kuopio: Ilmastoviisasta ruokaa lapsille ja nuorille
- Joroinen: Nuoret ilmasto-, ympäristö- ja kestävä kulutus osaajiksi

2022

- Kuopio: Ilmastoviisasta ruokaa lapsille ja nuorille -jatkohanke
- Vantaa: Taloyhtiöiden yhteistyön kehittäminen ja asukkaiden ilmastotekojen tukeminen

2.6 Energiatehokkuus ja resurssiviisaus

Energiatehokkaiden ja resurssiviisaiden ilmasto- ja kiertotaloustoimien kautta on edistetty energian ja materiaalien kestäväää käyttöä. Energiatehokkuutta edistettiin taloyhtiöihin kohdennetuilla hankkeilla ja toisaalta kotitalouksia kannustettiin öljylämmityksestä luopumiseen neuvonnan avulla. Energiatehokkuutta kehitettiin kunnan omistamissa kiinteistöissä ja kunnan tytäryhteisöissä, joille laadittiin energiansäästösuunnitelmia ja katselmuksia.

Taloyhtiöviestinnän hankkeet olivat luonteeltaan vuorovaikutteisia, ja asukkailta sekä taloyhtiöiden hallituksilta kerättiin tietoa, missä muodossa tietoa energia-asioista olisi toimivinta omaksua. Helsingin seudun ympäristöpalveluiden TAVIS-hankkeessa koostettiin mittava [materiaalipaketti](#). 75 % hankkeen kyselyllä tavoittamista asukkaista koki hankkeella olleen vaikutusta asukasviestinnän parantumiseen. Lahden kaupunki tuotti taloyhtiöille **energianeuvontaa** [podcast-sarjan](#) muodossa.

Lohjan energiatehokkuushankkeen innoittamana perustettiin **energiatehokkuustyöryhmä** ja moni hanke koki työn lisänneen poliittista tukea energiatehokkuustyölle kunnassa. Kunnat käynnistivät huomattavia energiatehokkuutta parantavia toimia. Esimerkiksi Seinäjoen kaupungissa kiinteistöjen huonelämpötiloja pudotettiin 2–3 astetta automatisoidusti käyttöaikojen ulkopuolella.

Hankkeet saavuttivat mitattavia päästövähennyksiä. Esimerkiksi Kuopion yliopistollisesta sairaalasta vähennettiin F-kaasuja yhteensä 207 kg. Hankkeessa muutettiin 1A-rakennusosan ja rakennus 7:n jäähdytysmuoto perinteisestä vedenjäähdytyskoneista kaukokylmään.

Resurssiviisautta käsitteli Utajärven kunnassa toteutettu hanke, joka julkaisi kiertotalouden käsikirjan ja laskentatyökalun hankkeensa [tuloksena](#). Punkalaitumella koottiin kiertotaloutta edistävien yritysten klusteria.

HANKE-ESIMERKKI 11:

Utajärvi: Mustikkakankaan teollisuusalueen kiertotalouden käsikirja

Resurssiviisautta käsitteli Utajärven kunnassa toteutettu hanke, jonka tuloksena julkaistiin **kiertotalouden [käsikirja ja laskentatyökalu](#)**. Käsikirja koostaa tietoa siitä, mitä kiertotalouden hyödyntäminen edellyttää **ympäristöluvituksesta ja kaavoituksesta**. Työkalun avulla käyttäjä saa käsityksen infrarakennushankkeen päästö- ja kustannustasosta.

Käsikirjatyön pilotoinnit osoittivat, että **uusiomateriaalien hyödyntäminen tuo etuja sekä ilmaston että kustannusten kannalta**, ja yritykset ovat halukkaita tavoittelemaan päästövähennyksiä. Pilottikohteina olleiden yhteensä 1,5 km pituisten teiden maarakentamisessa syntyi 38 % vähemmän päästöjä neitseellisen materiaalin käyttöön verrattuna. Hankkeen seurauksena Utajärven kunta päätti osallistua **kiertotalouden Green deal -sopimukseen**.

HANKE-ESIMERKKI 12:

Seinäjoki: Energiatehokkuuden parantaminen – Tarkenno ilman palttoota ja rasoja

Hankkeessa kunnan kiinteistöissä toteutettiin automaatiomuutoksia, joilla pudotettiin mukana olleiden kiinteistöjen huonelämpötiloja käyttöaikojen ulkopuolella noin 2–3 asteella ja samaan aikaan ilmastointi siirrettiin osateholle. Automaatio muuttaa olosuhteet käyttöajan alkuun mennessä takaisin normaaliksi, joten kiinteistöjen käyttäjät eivät huomaa eroa aikaisempaan.

Hankkeen aikana toteutetuilla **automaatiomuutoksilla saatiin kiinteistöissä energiansäästöjä 8,8 % kulutuksesta verrattuna lähtötilaan**. Hankkeeseen valitut kiinteistöt vastaavat n. 35 % kaupungin omistamien kiinteistöjen kaukolämmön kokonaiskulutuksesta.

Käyttäjiä näissä kiinteistöissä on tuhansia. Toteutetuilla toimenpiteillä vähennetään Seinäjoen kaupungin vuotuisia kasvihuonekaasupäästöjä pysyvästi noin 400–500 hiilidioksiditonnia. Määrä vastaa noin 165 omakotikiinteistön lämmityksestä aiheutuvia vuosittaisia CO₂-päästöjä. Hankkeen **takaisimaksuaika** energiansäästönä on noin vuosi.

Kaikki energiatehokkuus ja resurssiviisaus -hankkeet

2019

- Kauniainen: Energiatehokkuushanke

2020

- Helsinki, Espoo ja Vantaa: Taloyhtiöt energiatehokkaiksi alueellisella yhteistyöllä
- Päijät-Hämeen liitto, Asikkala, Heinola, Lahti, Padasjoki: Kestävät vaihtoehdot öljylämmitykselle
- Muhos: Geotermisen energian kartoitus ja keskisyvän geoenergian hyödyntäminen

2021

- Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä: Asukasviestinnällä energiatehokkuutta taloyhtiöihin
- Lohja: Energistä tietotaitoa Lohjan kaupungin tilapalveluihin
- Utajärvi: Mustikkakankaan teollisuusalueen kiertotalouden käsikirja
- Ekokumppanit Oy: Alueellisen energianeuvonnan kehittäminen
- Helsinki: Energiaviisas kaupunkikonserni
- Hyvinkään Lämpövoima Oy: Energianeuvonnan palvelualustan luominen
- Lempäälä: Kiinteistöjen ilmastotieto energiaojohtamisen tueksi – KIESI-hanke
- Maalahti: Förbättrad energiprestanda i fastigheter
- Seinäjoki: Energiatehokkuuden parantaminen – Tarkenoo ilman palttoota ja rasoja

- Tampereen Tilapalvelut Oy: Kaupungin kiinteistöjen energiaratkaisut
- Lahti: Ilmastoviisautta taloyhtiöille
- Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri: F-kaasujen käytön vähentäminen Kuopion yliopistollisessa sairaalassa
- Siuntio: SoTe-keskukselle kestävästi tuotettu aluelämpö ja -kylmä
- Posio: Rakennusten kuntoraportit
- Kuhmo: Sormulan alueen ja Nurmestien teollisuusalueen kaukolämpö sekä kaupunkikonsernin energiatehokkuus

2022

- Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä: Isännöitsijät energiamurroksen vetureina
- Helsinki: Energiaomavaraiset korttelitason alueelliset ratkaisut
- Oulu: Massa- ja materiaalikoordinaation toimintamallin kehittäminen Oulun kaupungille
- Kalajoen Lämpö Oy: Irtiotto öljystä – kohti vähähiilisyyttä
- Tampereen sähkölaitos Oy: Energiatehokkaan alueen suunnittelu - kehityshanke
- Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy: Orgaanisen jätteen arvoketjun kehitys Etelä-Karjalassa

2.7 Liikenteen vähähiilisyys

Liikenteen vähähiilisyttä edistävissä hankkeissa tarkasteltiin muun muassa **liityntäpysäköintiä, etätyötä, joukkoliikenteen käyttöä, biokaasun hyödyntämismahdollisuuksia, kestävä koulumatkaliikkumista** sekä laadittiin **kestävän liikkumisen toimenpidesuosituksia** kunnille.

Vähähiilisen liikenteen hankkeista kaksi hyödynsivät **skenaarioajattelua** kehittämisen tukena. Vaasan hankkeessa kehitettiin työkalu päästömäärien kehitykseen eri skenaarioissa, jotka olivat sähköautoilun yleistyminen, kävelyn ja pyöräilyn huomattava lisääntyminen ja tieliikenteen hinnoittelun käyttöönotto. Hankkeen suurin tulos oli, että osoitettiin ettei skenaarioiden toimenpiteistä mikään yksinään riitä päästövähennystavoitteen saavuttamiseen. Johtopäätöksenä todettiin, että kaikki keinot ja toimijat tarvitaan mukaan liikenteen päästövähennysten aikaansaamiseksi. Skenaarioita hyödynnettiin myös Porvoon Perillä Edelfeltinrannassa -hankkeessa mallintamaan etätyön määrän vaikutusta alueen liikkumiseen.

Julkisten ja yksityisten toimijoiden rajapinnat liityntäpysäköinnin edistämässä -hankkeessa laadittiin Pirkanmaalla toimintamalli, jonka avulla julkiset ja yksityiset toimijat voivat edistää liityntäpysäköintiä niin, että kaikki osapuolet hyötyvät. Lisäksi hankkeessa toteutettiin **liityntäpysäköinnin markkinointimateriaali**, jossa nostetaan esiin liityntäpysäköinnin keskeiset kaupalliset ja julkiset hyödyt. Hankkeen työpajaan osallistui yli 40 henkilöä.

Kuopion kaupungin Viisaat arjen matkat -hankkeen tavoitteena oli **lisätä** peruskoulujen 1.–3.-luokkalaisten **koulumatkoilla ja koulupäivien aikana jalankulun ja pyöräilyn kulkutapaosuuksia**. Hankkeessa toteutettiin Taikuri Alfrendon teemallinen kiertue kaikkiin Kuopion alakouluihin sekä vanhempainiltoja ja niihin liittyviä viisaan liikkumisen videoita. Hankkeessa toteutettiin myös viisaan liikkumisen testiryhmä sekä koululaisten kulkutapakyselyjä.

Ilmastoystävällisen liikkumisen ratkaisut -hankkeessa vähähiilisen ja kestävä liikkumisen ratkaisuja etsittiin aktivoimalla kuntapäätäjää, viranhaltijoita ja paikallisia sidosryhmiä. Hankkeessa järjestettiin kussakin Varsinais-Suomen viidessä seutukunnassa liikenteen **iltakoulutilaisuudet**, joihin kutsuttiin kuntien päättäjät ja osa viranhaltijoista. Hankkeen puitteissa järjestettiin myös webinaareja ja julkaistiin joulukuussa 2020 Valonian verkkosivuilla **Ilmastoystävällisen liikkumisen ratkaisupaletti**. Hankkeen aikana käytyjen keskustelujen pohjalta kullekin seutukunnalle koottiin konkreettisia kestävä liikkumisen toimenpiteitä esittelevät seutukuntasuosituksset. Hanke aktivoi useita kuntia ja seutukuntia uusiin kestävä liikkumisen päästöjä vähentäviin toimenpiteisiin, ja kestävä liikkumisen ratkaisupaletti vakiintui liikkumisen toimenpiteiden pohdinnan ja esittelyn työkaluksi.

HANKE-ESIMERKKI 13:

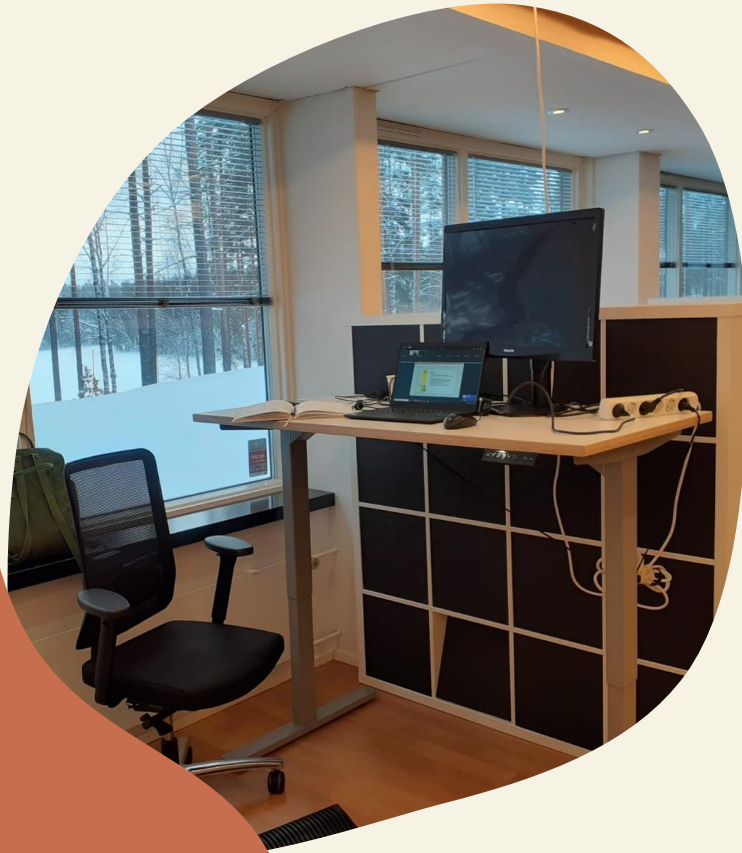
Lisää vilinää Kotkan ja Haminan joukkoliikenteeseen! (2019)

Lisää vilinää Kotkan ja Haminan joukkoliikenteeseen! -hankkeen tavoitteena oli vähentää Kotkan, Haminan ja Pyhtään alueen liikenteen päästöjä joukkoliikenteen avulla. **Hankkeessa luotiin Kotkan seudun joukkoliikenteen houkuttelevuutta parantava brändi sekä joukkoliikenteen käyttöönottosuunnitelma.** Joukkoliikennetiedon saatavuutta parannettiin luomalla **helppolukuiset koostelinjakartat** kaikkien kolmen kunnan alueelta. Lisäksi hankkeessa selvitettiin joukkoliikenteen päästövähennystoimet paikallisliikenteen kilpailutusta varten. Tulevien muutosten myötä seudun joukkoliikenteen kasvihuonekaasupäästöt vähentyvät noin 80 prosenttia verrattuna nykytilanteeseen. Kotka on suunnitellut siirtyvänsä täysin [sähköiseen joukkoliikenteeseen](#) vuoteen 2023 mennessä.

HANKE-ESIMERKKI 14:

Kokeileva kaupunkiseutu Joensuu

Hankkeen tavoitteena oli vähentää työmatkaliikenteen ilmastokuormaa etätöiden avulla ja kehittää samalla **etätyöskentelyä** ja kokeilla uusia sekä **joustavia työskentelytapoja**. Hankkeessa toteutettiin kysely kunta-alan työntekijöille Pohjois-Karjalassa etätyökokemusten ja siihen liittyvien haasteiden ja hyötyjen kartoittamiseksi. Pohjois-Karjalan kuntiin perustettiin 6 etätyöpistettä. Etätyön tueksi tarjottiin **etätyövalmennusta**.

Tulokset osoittavat, että etätyö ja **kodin ulkopuoliset etätyöpisteet** ovat vaikuttava keino vähentää työskentelyn ilmastovaikutuksia ja niiden sijoittelulla voi edistää kestäväää liikkumista (kävely- ja pyöräilyreitit huomioiden) ja siten työntekijöiden terveyttä. Työpaikkojen joustavuus ja ajan säästö ja mahdollisuus valita etätyö lisäävät työn mielekkyyttä. Hankkeen toteuttajat arvioivat hankkeen aikaansaaman päästövähennysvaikutuksen verrattain pieneksi hankkeen lyhyen keston takia. Kokeilujen aikana omaksutut tavat voivat jäädä käytäntöön, osallistujien ymmärrys ilmastoasioista ja työskentelyn ympäristövaikutuksista kasvoi jonkin verran.

Työ- ja työasiamatkojen liikkumisen ohjaus eri organisaatioissa, Porvoon kaupunki (2020)

Hankkeen tavoitteena oli liikkumisen ohjauksen keinoin lisätä kestäväää liikkumista.

Työhön osallistuville organisaatioille laadittiin **liikkumissuunnitelmat**, joiden toimenpiteillä pyritään parantamaan jatkossa kestävien kulkutapojen hyödyntämismahdollisuuksia sekä työ- että työasiamatkoilla. Vuoden 2021 aikana organisaatioissa pilotoitiin kevyitä kestäväää liikkumista edistäviä toimenpiteitä. Hankekyselyjen tuloksista selvisi että:

- **kestävien kulkutapojen osuus** on pysynyt suurempana verrattuna koronarajoituksia edeltäneeseen tasoon. Kyselyiden perusteella yksin autolla kuljettujen matkojen osuus väheni lähes kaikissa organisaatioissa koronaa edeltävään aikaan verrattuna ja etätyöskentelyn osuus kasvoi. Ennen koronaa tyypillisenä työviikkona 38 % kaikista vastaajista kulki autolla viitenä päivänä viikossa. Syksyllä 2020 vastaava osuus oli 25 % ja syksyllä 2021 30 %. Ennen koronarajoituksia tyypillisenä työviikkona 49 % kaikista vastaajista kulki työmatkansa yksin autolla. Syksyllä 2020 yksin autolla kulkevien osuus oli 38 % ja syksyllä 2021 41 %.
- **Päästövähennyspotentiaalia** kodin ja työpaikan välisillä matkoilla arvioitiin liikkumiskyselyn perusteella. Mikäli nykyisin autolla kulkevat, jotka kertoivat voivansa hyvin taittaa matkat myös kestäville kulkutavoilla, tekisivät niin, vähenisivät päästöt 32 % nykyisestä. Päästövähennyspotentiaali vaihteli organisaatioissa 11–48 % välillä.
- **Päästövaikutukset** tulevat näkyviin organisaatioissa vasta pidemmällä aikavälillä, kun liikkumissuunnitelmat ja muut hankkeen opit viedään osaksi organisaatioiden käytäntöjä ja toimintaa. Osa organisaatioista ryhtyi parantamaan jo hankkeen aikana mm. sosiaalituloja ja pyöräpysäköintiä, jolloin kävely ja pyöräily ovat työntekijöille houkuttelevampia vaihtoehtoja työmatkoilla.

Kaikki liikenteen vähähiilisyys -hankkeet

2019

- Kotka, Hamina ja Pyhtää: Joukkoliikenteen edistäminen
- Pirkanmaan liitto: Liityntäpysäköinti
- Valonia: Ilmastoystävälliset liikkumisen ratkaisut
- Kuopio: Ilmastokampanja koululaisille
- Tampereen kaupunki: Logistiikan kehittämishanke

2020

- Joensuu: Etätyön edistäminen
- Porvoo: Kestävästi töihin

2021

- Vaasa: Vaasan liikenne 202x – Työkalu ilmastojohtamisen tueksi
- Porvoo: Etätyö ja maankäyttö
- Nurmijärvi: Biokaasun käyttö liikenteessä

2022

- Etelä-Karjalan liitto: Vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkon kehittäminen Etelä-Karjalassa

2.8 Kuntien ilmastokokeilut

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma valitsi tuettavaksi vuosina 2019 ja 2020 yhteensä 24 innovatiivista kokeilua. Kokeilut olivat 2–5 kuukautta kestäviä nopeita kehittämissuunnitelmia, joissa testattiin tiettyä **kestäviin elämäntapoihin ja toimintamalleihin** liittyvää muutosta valitussa kohderyhmässä. Kokeilut käsittelivät kuntien ruokahävikkiä, kestävästä liikkumisesta ja ilmastoneuvontaa sekä -kasvatusta. Kokeiluille tarjottiin 5 000–10 000 euron avustusta, minkä lisäksi tulosten perusteella vaikuttavimmille ratkaisuille myönnettiin lisäavustusta jatkokehittämiseen. Avustuksen lisäksi kokeilijoille tarjottiin vuorovaikutteinen kehittämissuunnitelma, jossa kokeiluille tarjottiin asiantuntijatukea ja tilaisuuksia verkostoitua Motivan toteuttamana.

Vuoden 2020 yhdeksän kokeilun toteuttamiseen osallistui 27 organisaatiota. Kokeilut tuottivat uusia ratkaisuja kuntien käyttöön. Esimerkiksi Nokialla kehitettiin sähköautojen latauspisteet yhdessä [eCharge-palvelun](#) kanssa. Lääkäreiden sosiaalinen vastuu ry kehitti ilmastoneuvontaa osaksi neuvolatoimintaa yhdessä Lahden kaupungin kanssa.

Kokeilut lisäsivät kuntalaisten osallisuutta ilmastotyöhön paikallisesti eri ympäristöissä, esimerkkeinä koulut, kunnan työntekijät, kaupungin keskustassa liikkuvat.

Esimerkkejä tavoitavuuksista:

- Hämeenlinnan [ruokakokeilu](#) tavoitti 1 500 koulun **ruokapalvelua** hyödyntävää oppilasta ja koulun henkilökuntaan kuuluvaa kuukauden kokeilujakson aikana.
- Kuntoutussäätiön [kokeilussa](#) jaettiin 578 annosta koulujen **hävikkiruokaa** alueen asukkaille.
- Kokeilujen vaikutuksina syntyi uusia yhteistyön muotoja. Kokeilujakson jälkeen Hämeenlinnan kaupunki ja Kuntoutussäätiö yhdistivät voimansa ohjelman avustaman [jatkohankkeen](#) kautta.

Osa kokeiluista sai jatkoa kiihdyttämöissä, muissa rahoitusmuodoissa ja hankkeissa, kuten rakennerahastojen hankkeina ja STN-tutkimushankkeena. Monen kokeilun toiminta on laajentunut ja monistunut muihin kuntiin. Esimerkiksi osana kokeiluja toteutettu pantillisten Take Away -astioiden [järjestelmä](#) on otettu käyttöön noin 20 kahvilassa ympäri Suomea. Koulujen vähähiilisen ruokalistan kokeilu [Kouluruoka 2030](#) toistettiin myös Helsingissä ja hanke jatkui kansallisena STN-hankkeena kokeilujakson jälkeen.

Vuoden 2019 kokeilujen seurantakyselyyn vastanneista vain yksi kokeilu ei ollut jatkunut millään tavalla. Syitä kokeilujen jatkumattomuuteen olivat organisaatiolähtöiset syyt tai puuttuva rahoitus. Myös koronavirus-pandemia mainittiin kasvokkaista vuorovaikutusta vaativien konseptien eteenpäin viemistä hidastavaksi tekijäksi.

Osa kokeiluista muutti toimintaympäristöä pysyvästi. Esimerkiksi kokeilun tuloksena organisaation toimintakulttuuri muuttui. Lahden kaupunkia [kokeilu](#) kannusti kehittämään **tuettua työmatkalippua** henkilöstölle. Kokeilu ja samaan aikaan käynnissä ollut työmatkaliikkumisen suunnitelmatyö avittivat poliittisen päätöksen saamista asialle.

KOKEILU-ESIMERKKI 1: **Kasvishävikki voimavaraksi naapurustoon -kokeilu**

Syksy 2020

Kuntoutussäätiö, yhteistyössä Helsingin kaupunki ja Palmia

Kokeilun tavoitteena oli **minimoida kouluruokailun hävikki** sekä **muuttaa ruokavaliota ilmastoystävällisemmäksi**. Kouluruokailun kasvisruokahävikkiä jaettiin Helsingin Kannelmäen ja Malminkartanon lähiyhteisöissä, millä tavoiteltiin myös sosiaalisia hyötyjä, kuten osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämistä. Lisäksi kokeilussa jaettiin tietoa ruuan ja hävikin ilmastovaikutuksista.

TULOKSET

- Kokeilussa jaettiin 578 annosta koulujen hävikkiruokaa eli pienennettiin sekä koulujen että kuntalaisten ruuankulutuksen hiilijalanjälkeä.
- Kaikkien kohderyhmien kiinnostus ja tieto ruuan ilmastovaikutuksista lisääntyi.

VAIKUTUKSET

- Asenteiden ja toiminnan muutos kohti ilmastokestävämpää ruokavaliota.
- Ruokahävikki vähenee ja ruokavalio muuttuu ilmastokestävämmäksi, mikä voi pienentää jopa 30–40 % ruokailun hiilijalanjälkeä.

[Lisätietoja kokeilusta kokeilunpaikka.fi -verkkosivuilla](https://www.kokeilunpaikka.fi)

KOKEILU-ESIMERKKI 2:

Olemassa olevan infran digitalisointi sähköautojen latausratkaisuiksi kunnan omistamissa kiinteistöissä

Kesäkuu-joulukuu 2020

Yhteistyössä Cation Oy:n ja Nokian kaupungin kanssa.

Kokeilun tavoitteena oli tutkia, **miten kunnat voivat mahdollistaa olemassa olevan ja omistamansa infran käytön sähköajoneuvojen latauksessa työpäivien aikana henkilökunnalle.**

TULOKSET

- Kokeilun tuloksena digitalisoitiin Nokian kaupungille useita lämpötolppia siten, että sähköajoneuvojen lataus oli mahdollista maksua vastaan ja latausteho rajattiin järjestelmän kautta turvalliselle 8 ampeerin tasolle.
- Kokeilun aikana laitteille muodostui käyttäjäkuntaa, joka latasi päivittäin.

VAIKUTUKSET

- Kokeilulla pystyttiin todistamaan, että olemassa olevan infran hyödyntäminen sähköajoneuvojen latauksessa on mahdollista tehdä siten, että lataus tapahtuu turvallisesti, maksu latauksesta kohdistuu suoraan käyttäjälle ja maksu siirtyy digitaalisesti infran omistajalle.
- Kokeilussa havaittiin, että lataamisen vaivattomuus lisää lataamisen aktiivisuutta. Lataus mahdollisti erityisesti hybridautoilijoiden työmatkat CO₂-vapaasti.

[Lisätietoja kokeilusta kokeilunpaikka.fi -verkkosivuilla](https://kokeilunpaikka.fi)

Vaikutukset ja vaikuttavuus

3.1 Tulosten jatkuvuus, pysyvyys ja skaalautuminen

Tuloksekas ilmastotyö edellyttää hankkeiden tuotosten jatkumista ja vakiintumista kohderyhmänsä toimintatavoissa esimerkiksi kuntien uusina toimintamalleina tai kuntalaisten elämäntapamuutoksina. Parhaimmillaan ilmastotyön kehittämistoiminnan käytännöt leviävät muihin kuntiin, jolloin kaikki hyötyvät työn tuloksista.

Ohjelman tukemilla hankkeilla on saatu aikaan systemaattista ilmasto- ja energiatehokkuustyötä sekä kestävän liikkumisen työtä tukevia suunnitelmia ja käytännön toteutuksia. Ilmastotyön suunnitelmat luovat pohjaa pitkäjänteiselle ilmastotyön edistämislle.

Hankkeiden nähtiin kuitenkin vahvistaneen kuntien sisäistä resursointia ja johtotason sitoutumista ilmastotyöhön.

Enemmistö (61 %) Motivan tavoittamista ohjelman rahoittamista hankkeista oli jatkunut tulevana kehittämishankkeena. Hankkeista 79 % koki myös, että hankkeen tulokset olivat vakiintuneet osaksi organisaation tekemisen tapoja. Puolet hankkeiden toteuttajista koki, että hankkeen tulokset ovat levinneet laajemmalle esimerkiksi muihin kuntiin ja kunnan sisäisesti uusille toimialoille. Yksi hanke vastasi, ettei toiminta ollut jatkunut mitenkään.

Haasteena toiminnan vakiintumiselle nähtiin pysyvien ilmastotyöntekijäresurssien puute. Ilmastotyö nojaa vahvasti hanketoimintaan, määräaikaisella työsopimuksella toimiviin projektikoordinaattoreihin, kuntien ulkopuoliseen rahoitukseen ja siihen, että ilmastotyö tehdään normaalien lakisääteisten tehtävien ohessa. Myös vastuuhenkilöiden vaihtuvuus ja koronapandemia ovat vaikuttaneet hankkeiden tulosten vaikuttavuuteen.

Kunnat kokivat hankkeidensa tulokset helposti skaalattavaksi, mutta tulosten levittäminen edellyttäisi enemmän resursointia viestintään ja tukea valtiolta ja ympäristöministeriöltä.

Ympäristöministeriön ja Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman rooli nähtiin keskeiseksi hyvien käytäntöjen levittämisessä.

Useassa hankkeessa oli asetettu kunnianhimoisia tavoitteita, joita kaikkia ei hankkeen aikana saatu toteutettua. Kuten erään hankkeen toteuttaja pohtii, hankkeiden suunnittelussa kannattaa keskittyä rajaamaan tavoitteet huolellisesti:

“Kustannustehokkaan ilmastotyön hankkeelle oli asetettu melko laajojakin tavoitteita. Hankkeen tulokset olisivat voineet olla konkreettisempia, mikäli hanke olisi ollut rajatumpi ja keskittynyt esimerkiksi yksinomaan energiatehokkuustyöhön.”

3.2 Hankkeiden toteuttajien palaute ohjelman tarjoamasta tuesta 1/3

Lähes kaikki hankkeiden toteuttajat kokivat ympäristöministeriöltä saadun **avustuksen** erittäin merkitykselliseksi 98 % vuoden 2020 ja 2021 hankkeista.

Myös hankkeille tarjotut **yhteistilaisuudet** koettiin hyödyllisiksi. 87 % vuoden 2020 ja 2021 hankkeista kokivat avustuksen merkitykselliseksi tai erittäin merkitykselliseksi organisaation ilmastotyön kehittämisessä.

“Tukitoimia tarvitaan edelleen, jotta ilmastoasiat saadaan kaikilla kuntien toimialoilla jalkautettua.”

”Ilmastotyö vaatii resursseja, ja niitä on kunnilla osoittava vain vähän (esimerkiksi ajoneuvot/kalusto, latauspisteet jne.). Kaikella osoitetulla tuella on valtava merkitys – se kannustaa etsimään ympäristöystävällisempiä tapoja toimia.”

”Tämä avustusmuoto on ollut ketterä ja toivottavasti jatkuu.”

“Kun ilmastotyötä ei ole säädetty lainsäädännöllä selkeästi myös kuntien tehtäväksi, ilmastotyö mielletään osittain vapaaehtoisena, ei välttämättä sitovana työnä. Toisaalta kuntia sitova ilmastolainsäädäntö edellyttäisi säännöllistä, hankkeista riippumatonta rahoitusta. Ilmastomuutostyö...(kunnassa)... on hyvin vahvasti riippuvainen eri rahoitusmalleista. Nykyisin rahoitusmalleja on kuitenkin tarjolla säännöllisin väliajoin, joten näiltä osin mahdollisuuksia tulee todennäköisesti tulevaisuudessakin.”

“Toivottavasti tämä rahoitusmalli jatkuu edelleen. Ilmastolakiin liittyvä kuntien suunnitteluvaihe edellyttää koulutusta.”

3.2 Hankkeiden toteuttajien palaute ohjelman tarjoamasta tuesta 2/3

Hankkeiden toteuttajat kiittivät rahallisen tuen lisäksi mahdollisuutta sparraukseen ja verkostoitumiseen.

Ympäristöministeriön rooli ilmastotyötä organisoivana ja tuloksia levittävänä tahona nähtiin merkittäväksi.

”Koin saavani tukea ja kannustusta, ja ulkopuolisen osoittama arvostus heijastui myös omaan työyhteisöön ja asiakkaisiin. Kokeilun mahdollistaneen rahoituksen lisäksi arvokasta oli etenkin omien ajattelutapojen haastaminen työpajoissa.”

”Ympäristöministeriön rooli ilmastopolitiikan koordinaattorina on keskeinen. Ilmastopolitiikkaa tehdään nyt vähän joka paikassa ja sen ymmärtäminen vaatii syvää asiantuntemusta.”

”Kokeilurahoituksesta on tullut positiivista palautetta kunnilta ja toivottu sen jatkuvan ilmastoasioissa. Kevyet pienet kokeilut ovat aliresursoiduissa tilanteissa ihmisen kokoista kehittämistä.”

3.2 Hankkeiden toteuttajien palaute ohjelman tarjoamasta tuesta 3/3

Ohjelmalta toivottiin viestinnällisiä toimia esimerkiksi lehdistötiedotteen ja seminaarisarjan muodossa. Pohjoismaista yhteistyötä ja esimerkkejä muista Pohjoismaiden kaupungeista, peräänkuulutettiin. Kyselyyn vastanneilta kunnilta tuli toive materiaalien koostamisesta samaan sijaan ja niiden tehokkaampaa jakamista alueellisille ja kansallisille toimijoille esim. Motivan energianeuvojien kautta.

Vastaajien mielestä jatkossa kuntien ilmastotyön tukena toimivia **kansallisia verkostoja** (esim. Hinku) **tulisi kehittää suurten edelläkävijöiden tukemisen ohella ilmastotyötä aloittavien ja pienempien kuntien suuntaan**, ja koettiin, että nyt pääpaino on edelläkävijäkuntien ja -alueiden keskinäisessä toiminnassa.

“Eri hankkeissa toteutetut kokeilut ja saavutetut tulokset pitäisi koota järjestelmällisesti yhteen paikkaan, niin että ne ovat helposti löydettävissä. Jotta tietoa voisi parhaiten hyödyntää, ne tulisi kategorisoida selkeästi, esim. teemoittain, kokeilut erikseen, selvitykset erikseen, muut tulokset erikseen, Ei niin, että yhden hankkeen asiat ovat yhdessä tiedostossa (pyrkii hankelähtöisyyden sijaan asialähtöisyyteen.”

3.3 Tulosten vaikuttavuus ja kytkentä Hiilineutraali Suomi 2035 -kokonaisuuteen 1/3

Ympäristöministeriön vuonna 2022 uudistettu strategia kurkottaa vuoteen 2035. Ympäristöministeriön työssä painottuvat entistä voimakkaammin kolme teemaa: **ekologisen kestävyyskriisin kokonaisvaltaiset ratkaisut, vihreän siirtymän johtaminen sekä hyvinvointia tukevat elinympäristöt**. Ympäristöministeriö tavoittelee strategiassaan, että **vuoteen 2035 mennessä kunnat, kaupungit ja alueet luovat edellytykset kestäväälle elämäntavalle sekä ilmastonmuutoksen, luontokadon ja saastumisen keskinäiset riippuvuudet on tunnistettu ja ne ratkaistaan yhdessä**. Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman tavoitteena on ollut vauhdittaa kuntien ja alueiden ilmastotyötä, johon myös rahoitetut hankkeet ovat vastanneet.

Rahoitettujen hankkeiden tulokset osoittavat erityisesti eri toimijoiden välisen **tiedonkulun ja yhteistyön** parantumista, mikä on yksi ohjelman tavoitteista. Hankkeet ovat levittäneet **ilmastotyökaluja ja -toimintamalleja** eri kunnissa, mikä on osaltaan vauhdittanut paikallista ja alueellista ilmastotyötä. Rahoitettujen hankkeiden kautta on myös ennakoivasti onnistuttu edistämään **kuntien ilmastosuunnitelmien** laadintaa ja toimeenpanoa. Jatkossa kaikkien Manner-Suomen kuntien on **ilmastolain (423/2022)** mukaisesti laadittava tai päivitettävä ilmastosuunnitelma vähintään kerran valtuustokaudessa. Ensimmäinen ilmastolain mukainen ilmastosuunnitelma tulee valmistua kunnan valtuustokaudella 2025–2029.

Kaikkien hankkeiden suorita vaikutuksia päästövähennyksiin on haastavaa osoittaa, mutta tulokset antavat konkreettista näyttöä kuntien ilmastotyön vahvistumisesta ja ilmastotavoitteiden toimeenpanosta kunnissa.

Vuosien 2020 ja 2021 pandemiatilanne vaikeutti joissakin hankkeissa vuorovaikutuksen toteutumista, joten vaikuttavuus jäi niissä hankkeissa pienemmäksi. Tilalle kehitettiin kuitenkin uusia, myös etäyhteyksin toteutettavia menetelmiä, joilla edistetään ilmastotyön osallisuutta myös jatkossa.

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman hankkeet tukevat niin kansainvälistä EU:n ilmastopolitiikan toteuttamista kuin kansallista hiilineutraaliustavoitetta ja edistävät käytännön tasolla Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman (KAISU) toteutumista. KAISU:n tavoitteita hankkeet tukivat jalkauttamalla kunnissa toimintamalleja taakanjakosektorin päästövähennyksissä kestävä liikunnan edistämiseksi, energiatehokkuuden hyödyntämisessä sekä ilmastokestävässä asumisessa ja kuluttamisessa.

3.3 Tulosten vaikuttavuus ja kytkentä Hiilineutraali Suomi 2035 -kokonaisuuteen 2/3

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman hankkeet tukevat myös muiden kansallisten ja kansainvälisten ilmastoverkoston ja -ohjelmien toteutumista. Valtaosa hankkeista toteutettiin laajassa yhteistyössä eri tahojen ja verkostojen kanssa. Hankkeita toteutettiin energiatehokkuussopimusten, HINKU-ohjelman, Canemure-hankkeen, resurssiviisaiden kuntien verkoston (Fisu) sekä eri alueiden omien verkostojen yhteistyönä.

Kuntaverkoston lisäksi hankkeita toteutettiin laajassa yhteistyössä eri hallinnonalojen ja ohjelmien kesken, kuten ympäristöministeriön Kestävä kaupunki -ohjelman, Traficom, Opetushallituksen, EU:n innovaatioaloite Climate KICin ja Sitran Kesätöitä kiertotaloudesta -ohjelman kanssa. Näin ollen ohjelma edistää laaja-alaisesti kuntien välistä sekä eri hallinnon rajat ylittävää yhteistyötä taakanjakosektorin päästöihin vaikuttavassa työssä. (kuva 3.)

Hiilineutraalisuustavoitteiden lisäksi ohjelman hankkeet vastaavat useisiin kestävän kehityksen (Agenda 2030) -tavoitteisiin. Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma vastaa erityisesti puhtaan energian tavoitteisiin, kestävien kaupunkien ja yhteisöjen tavoitteisiin, ilmastotokejen tavoitteisiin, kestävän infrastruktuurin tavoitteisiin sekä yhteistyön ja kumppanuuksien tavoitteisiin. Nuorten ja lasten osallisuutta käsittelevissä hankkeissa on kytkentä sosiaaliseen kestävyteen. Yritysyhteistyön ja talousjohtamisen hankkeet tukevat myös taloudellisen kestävyden tavoitteita.

Kuva 3. Ohjelman hankkeiden kytkeytyminen kestävän kehityksen (Agenda 2030) tavoitteisiin.

3.3 Tulosten vaikuttavuus ja kytkentä Hiilineutraali Suomi 2035 -kokonaisuuteen

3/3

Kuva 4. Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma vauhdittaa kuntien ilmastotyötä laaja-alaisesti eri teemoissa. Hankkeet tukevat hyvin muissa verkostoissa ja ohjelmissa tehtävää työtä. Esimerkiksi kuntien neuvontahankkeet tukevat investointitukien hyödyntämistä. Kuvassa on huomioitu vain taakanjakosektorin päästöihin vaikuttava toiminta.

Hiilineutraali Suomi 2035

KAISU Keskipitkän aikavälin ilmastopoliittikan suunnitelma

Ympäristöministeriön strategia vuoteen 2035 "Parempi ympäristö tuleville sukupolville"

Agenda2030 kestävän kehityksen tavoitteet YK

Ilmastolaki (423/2022)

Kuntien ilmastoratkaisut ohjelman hankkeet
YRITYSYHTEISTYÖ

Kuntien ilmastoratkaisut ohjelman -hankkeet
ENERGIA JA RESURSSIVIISAUS

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman hankkeet
ILMASTOJOHTAMINEN JA
ILMASTOTYÖN KOORDINOINTI

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman hankkeet
KESTÄVÄT ELÄMÄNTAVAT JA
KUNTALAISTEN OSALLISUUS

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman hankkeet
KOKEILUT

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman hankkeet
LIIKENTEEN VÄHÄHIILISYYS

Kestävät innovatiiviset julkiset hankinnat
KEINO

Työ- ja elinkeinoministeriö

Business Finland

Kiertotalous-Suomi

KETS kuntien
energiatehokkuussopimukset

Öljylämmityksestä luopuminen
ympäristöministeriö

Fisu-verkosto

Ilmastokunnat-verkosto
Kuntaliitto

Hiilineutraalit kunnat verkosto
HINKU

Euroopan unionin ilmastotyö
ClimateKIC
Life ja muut rahoitusvaihtoehdot

Vastuulliset ruokapalvelut
Maa- ja metsätalousministeriö

Kestävä kaupunki -ohjelma
ympäristöministeriö

Sitoumus 2030
valtioneuvoston kanslia

Kokeileva Suomi 2016-2020
valtioneuvoston kanslia

Liikkumisen ohjaus

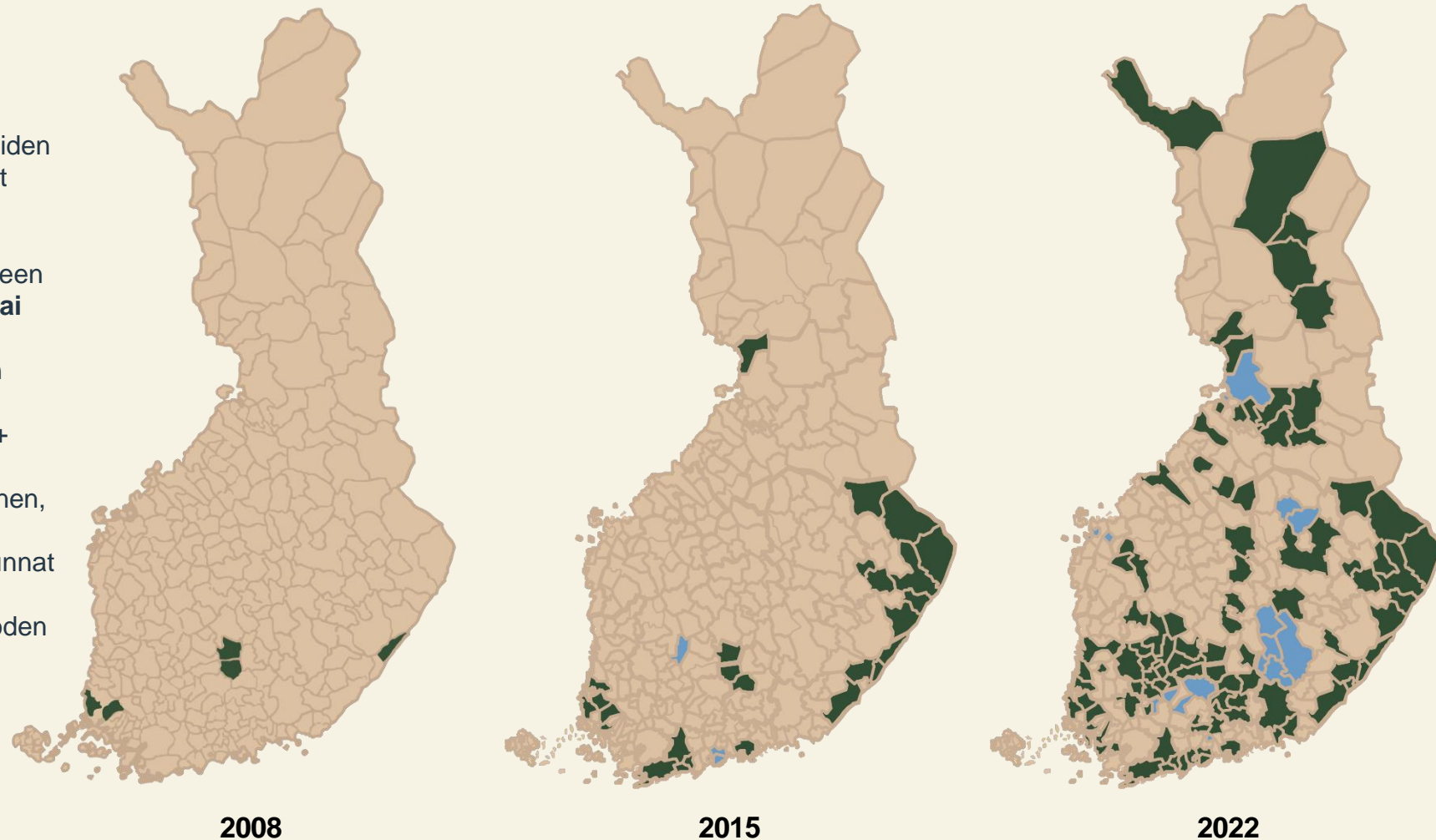
Traficom

Liikenne- ja viestintäministeriö

3.3 Tulosten vaikuttavuus ja kytkentä Hiilineutraali Suomi 2035 -kokonaisuuteen 4/4

Kuva 5. Vapaaehtoisiin ilmastotavoitteisiin sitoutuneiden kuntien määrä on lisääntynyt merkittävästi viime vuosina. Tummanvihreällä merkityt kunnat ovat asettaneet itselleen **hiilineutraaliustavoitteen tai vähintään 80 prosentin päästövähennystavoitteen viimeistään vuoteen 2030 mennessä** (HINKU kunnat + Espoo, Helsinki, Isojoki, Jyväskylä, Kaarina, Kauniainen, Kuopio, Riihimäki) Vaalean sinisellä merkityt kunnat ovat asettaneet itselleen hiilineutraaliustavoitteen vuoden 2030 jälkeen.

4. Yhteenveto

”Ilmastotyö vaatii resursseja ja niitä on kunnilla osoittaa vain vähän... kaikella osoitetulla tuella on valtava merkitys – se kannustaa etsimään ympäristöystävällisempiä tapoja toimia.”

Kokonaisuutena Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma on tavoittanut laajan joukon kuntia ja muita ilmastotyön kohderyhmiä. Se on vauhdittanut ilmastotyötä useimmissa maakunnissa ja ELY-keskuksissa monella eri tavalla. Hankkeet ovat nostaneet ilmastotyön merkitystä kunnissa ja kehittäneet käyttökelpoisia työkaluja kaikkien kuntien käyttöön. Hankkeet ovat lisänneet yhteistyötä ja vuoropuhelua kuntien välillä ja parantaneet kuntien sisäistä ilmastotyötä poikkihallinnollisesti. Hankkeet ovat vahvistaneet kestäviä elämäntapoja ja osallisuutta ilmastotyössä muun muassa nuorten kuntalaisten ja kotitalouksien keskuudessa. Lisäksi hankkeet ovat lisänneet kuntien ja valtion välistä kumppanuutta ja yhteistyötä paikallisen ja alueellisen ilmastotyön edistämisessä ja vauhdittamisessa.

Ohjelma on mahdollistanut ilmastotoimiin ryhtymisen resurssihaasteiden parissa kamppailevissa kunnissa ja alueilla, joiden omat resurssit eivät ole siihen riittäneet. Kuntakentällä ohjelman rooli nähdään merkityksellisen avustustoiminnan lisäksi kuntien verkottamisessa ja hyvien käytänteiden levittämisessä. Kunnat kaipaavat ilmastotyölleen yhä kansallisen tason tukea ja jatkuvuutta.

5. Lähteet ja linkit

Hankkeiden loppuraportit

Seurantakysely ohjelman tukemille hankkeille 2021. 7/20
vastaajaa.

Seurantakysely 2 ohjelman avustushankkeille. 27/58
vastaajaa.

[Kokeilujen seurantakysely 2020.](#)

